KANADSKE BAJKE

BISERI
20

KANADSKE NARODNE BAJKE

Prevela s francuskog :
Milena Šafarik
Ilustracije:
Ratko Ruvarac
Naslovna strana:
Ljubiša Odžaklijevski

NARODNA KNjIGA
BEOGRAD 1963

DEVOJAČKO OSTRVO

Kada je vitez od Robervala — prijatelj francuskog kralja Fransoaa Prvog — krenuo u nove zemlje, njegovom lađom je upravljao odličan krmanoš Žan Alfons. Brodska posada je bila sastavljena od smelih momaka, plemića, koji su krenuli u potragu za pustolovinama. Svi su ti plemići sanjali o nekoj novoj zemlji gde ima zlata kao peska, a dijamanata kao krasuljka na livadama u proleće; ili su zamišljali neke čudne divljake s kojima će morati da se bore, neke divove, čudovišta koja treba savladati; i svaki je od njih, prema tome kakve je naravi bio, obećavao sebi da će steći bogatstvo ili slavu.

Na tom brodu putovala je i Margareta od Nontrona, pitoma i lepa devojka, ili bolje reći dete jer, po svemu sudeći, nije imala još ni šesnaest godina.

Vitez od Robervala bio je rođak i staralac devojčin. Nameravao je da od nje, kad bude sazidao sebi zamak u novoj domovini, načini gospodaricu svoga dvora — odnosno, jednom reči, da se njom oženi.

Ali u srcu mlade Margarete krilo se više zebnje nego ljubavi. Vitez od Robervala bio je čovek naprasit, surov, bez imalo nežnosti i dobrote, premda smeo i odvažan. I zato je sirotica često plakala u sobici koju behu za nju udesili na zadnjem delu lađe. Njena dadilja, stara Damijena, koja joj je zamenjivala umrloga oca i majku, tešila ju je kako je najbolje znala i umela.

— Lepojko moja, — šaputala je devojci ta dobra duša — vi ćete biti kraljica u zemlji divljaka, i imaćete toliko zlata da nećete znati šta s njim da radite; bićete pokriveni dragim kamenjem od glave do pete,

dvorac će vam biti pun posluge, i upravljaćete nepreglednim imanjem.

Ali mlada devojka nije želela ni zlato, ni drago kamenje, ni sluge i kraljevstvo. Želela je samo ono za čim žude sve devojke: muža koga će voleti i koji će nju voleti, lepu dečicu i prijatan dom sa ormanima punim rublja, u kome će ona biti gazdarica.

Plovili su tako danima i nedeljama, i Margareta je, malo-pomalo, prestala da roni suze. Damijena je bila ubeđena da su njene utehe najzad dirnule jadničino srce. Ali, varala se.

Margareta beše srela na palubi, po kojoj se šetala kada vetar nije bio suviše jak, jednog mladog plemića, Raula od Ferloa. On je bio iz otmene ali siromašne porodice, i želeo je da stekne bogatstvo za svoje najbliže, koji su u starom porodičnom zamku u Francuskoj jedva sastavljali kraj s krajem. Raul nije imao više od dvadeset godina, i već se bio istakao u bitkama koje je na Starom kontinentu vodio kralj Fransoa.

Prvo je samo pozdravio lepu devojku, zatim se osmehnčo na nju, i najzad je oslovio. Ubrzo se ovo dvoje mladih nije više rastavljalo. Od jutra do mraka Raul je čekao Margaretu u jednom skrivenom kutu koji behu pronašli pored prednje katarke, iza koturova užadi, uza samu dršku lengera. Devojka je odlazila k njemu, i tu su onda ćaskali o svemu onome o čemu razgovaraju zaljubljeni u celom svetu, a što je vrlo teško docnije prepričati.

Vitez od Robervala je, naravno, brzo otkrio to prijateljstvo i strašno se razgnevio. Međutim, nekoliko dana se savlađivao, i samo je neprekidno motrio na kretanje dvoje mladih.

Jedne večeri na vidiku im se ukazao Đavolski arhipelag. Dok su mu se obazrivo primicali da bi izbegli nepoznato podvodno stenje, vitez posla po svoju nećaku. Devojka zadrhta. Mada se to još ni po čemu nije videlo, pogodila je da ujak zna za njenu tajnu, i pošto je dobro poznavala njegovu narav, strahovala je od najgoreg. A još više od gospodarice bila je uplašena stara Damijena, jer joj je iz iskustva bilo poznato dokle čoveka može odvesti ljubomora.

Margareta zateče ujaka gde sedi u svojoj velikoj naslonjači, u sobi na krmi, pa uzdahnu od olakšanja, jer na vitezovom licu nije bilo ljutnje; naprotiv, on se osmehivao. Znači, nije bila u pravu. Ali u istom

času obuze je nova strepnja: ako vitez ne zna ništa o Raulu, onda će možda najzad otvoreno pokazati svoje ženidbene namere, o kojima je do tada govorio samo uvijeno. Šta li će da mu odgovori? Kako će se usuditi da kaže „ne” ujaku pred kojim je umirala od straha?

Ali se te sumnje začas raspršiše. Raul od Ferloa uđe u sobu, i devojčina se nada pretvori u neizmernu sreću. Već je u mislima videla šta će se dogoditi. Njen ujak će prosto naprosto reći da sve zna i daće svoj pristanak za tu vezu, koja će od nje napraviti najsrećniju ženu na svetu.

Tako je i bilo. Pošto je učtivo pozdravio mladog plemića i blago klimnuo glavom nećaci, vitez od Robervala ih pozva da mu se približe i obrati im se gotovo očinskim glasom:

— Već dugo vremena vas posmatram, i znam za vaše sastanke na palubi. Nije mi bilo teško da otkrijem vaša osećanja; ona su vam jasno ispisana na licu.

Devojka se zarumene, kao što joj i priliči. A plemeniti Raul, koji je bio tako hrabar pred neprijateljem, sad je izgledao zbunjen. Vitez nastavi:

— E pa, šta imate da kažete na to?

— Ja volim Margaretu — izjavi Raul.

— Ja ga volim — prošapta devojka.

Na licu viteza od Robervala zasija još širi osmeh.

— Pošto se volite, — reče — sigurno želite i da se venčate. Zašto mi niste ranije priznali svoju naklonost, već ste me primorali da to sam pogodim?

Raul ponosito diže glavu:

— Nisam se usuđivao da zatražim ruku gospođice od Nontrona zato što sam siromah. Hteo sam to da učinim tek kada se obogatim.

— Kada čovek nekoga voli, nije mu potrebno bogatstvo — odvrati vitez. — Zar tada nema nešto što je vrednije od novca?

Margareta živo uskliknu:

— Oh, naravno, ujače! Ja ne želim ništa drugo do da provedem ceo život sa Raulom. Šta me se tiče zlato, drago kamenje, i sve ostalo?

A tada opet obori glavu, zbunjena tolikom svojom smelošću.

— Dobro rečeno, bogami! — izjavi vitez od Robervala. — Eto, ja baš nameravam da vam nađem boravište, i kladim se da ćete njim biti zadovoljni.

Na to se mlada devojka i lepi plemić baciše vitezu pred noge, zahvaljujući mu po sto puta, a on ih podiže i reče:

— Deco moja, docnije ćete imati dovoljno vremena da mi zahvaljujete. A sada, najpreče od svega jeste vaše venčanje. Hoću da se ono obavi pre nego što ostavimo za sobom arhipelag.

Margareta i Raul su se pitali u sebi zašto vitez hoće da ih venča pre nego što prođu pokraj tog arhipelaga, sastavljenog samo od pustih ostrva na koja nikad nije kročila ljudska noga. Ali nisu se usuđivali da ma šta prigovore, a, uostalom, i sami su jedva čekali da što pre budu sjedinjeni svetom vezom.

Još ne behu došli k sebi od prevelike sreće koja ih je zadesila tako iznenada, kad u sobu na krmi uđe brodski sveštenik; bio je to jedan od onih kaluđera koji su putovali u nove zemlje da pokrštavaju domoroce. Vitez objasni svešteniku šta se od njega očekuje, i ovaj iz istih stopa pristupi obredu.

Nije tu bilo — kao šgo vi možda mislite — nikakvih svečanosti, gozbi ni pijanki. Izgovorena su samo dva „da“ i jedan blagoslov. A dvoje mladih nije ni moglo zamisliti lepšu svadbu od te.

Zatim se mladenci povukoše na palubu, ali sada više ne da se sakriju kraj prednje katarke, nego da pred svima pokažu svoju radost.

Tu s najvećim iznenađenjem opaziše da se brod zaustavio, uprkos jakome i vrlo svežem vetru koji je duvao s mora. A ugledaše i neke ljude, koji su bili zauzeti spuštanjem jednog povećeg čamca u more.

— Da neće ujak da istražuje neko od ovih ostrva?

— Sigurno namerava da se iskrca, pa je zato žurio s našim venčanjem.

Margareta podiže oči i uspravi na muža pogled pun nežnosti.

— Ako je tako, onda volim ovo pusto ostrvo, jer je malo ubrzalo moju sreću.

Ljupka žena još ne beše izustila do kraja te reči, a iza njenih leđa se začu kikotanje. Ona poznade vitezov smeh i, ne znajući ni sama zašto, zadrhta od straha. „Kakvo ružno osećanje“, pomisli, „posle svih ujakovih dobročinstava!“

— Margareta, — reče vitez — baš mi je milo što ti se tako sviđa ovo ostrvo, jer sam namislio da ti ga dam u miraz.

Ni gospođica od Nontrona ni plemeniti Raul od Ferloa nisu imali vremena da se raspitaju šta znači ta čudna odluka. Nekoliko članova posade, od onih momaka koji su bili slepo odani vitezu i slušali ga isto kao što bi slušali samog đavola, njegovog zakonitog gospodara, baciše se na njih i, ne obazirući se na njihove krike, spustiše ih u čamac.

Stara Damijena, koja je nastavila da bdi izdaleka nad svojom gospodaricom, pade na kolena pred vitezom, plačući i preklinjući ga. On je prvo surovo odgurnu, preteći joj da će je baciti u okove na dno lađe, ali se onda ipak predomisli.

— Kada toliko voliš svoju gospodaricu, možeš da pođeš s njom.

Jedan sat kasnije, mladi supružnici i dobra dadilja nalazili su se na tednom ostrvu koje u to doba još nije imalo imena. Videli su kako čamac diže sidro, i pogledom ga pratili sve dok nije stigao do broda viteza od Robervala. Posada razape jedra i, gonjena večernjim vetrom, lađa se ubrzo izgubi na vidiku.

Onda ovi bednici pođoše da, pre svega, obiđu svoj posed. Ostrvo je bilo prilično veliko i delimično obraslo gustom šumom, u koju nisu smeli ući, jer su pomislili da divlje zveri sigurno imaju u njoj jazbine.

Raul je pored jednog bistrog izvora sagradio kolibu i zaštitio je visokom ogradom od kolja. Ljudi s broda behu ostavili ovim siromasima oružje, nešto baruta i jednu sekiru, iz milosrđa ili možda iz puke želje da im što više produže samrtne muke.

Kao što su i pretpostavljali, u šumi su se krile opasne zveri, ali je uz njih tu bilo i razne divljači. Raul je lovio i pecao ribu, a pored kolibe je raskrčio mali četvrtasti prostor i tu gajio divlje biljke koje je pronašao na ostrvu. Bio je tako hrabar, tako oštrouman i pun dobre volje da im se život ipak činio podnošljiv. Sem toga, Raul i Margareta su se toliko voleli da su uživali već i u tome što su zajedno.

— Samo moramo biti strpljivi — ponavljao je Raul. — Kad-tad će blizu nas proći neki brod ili ribarska barka, i odvešće nas odavde.

Margareta se pretvarala kako veruje u to da bi ga zadovoljila, a Damijena je činila to isto da bi ugodila i jednom i drugom.

Tako prođe godina dana. Nijedno se jedro za tih dvanaest meseci nije ukazalo na vidiku. Da bi uštedeo barut i sačuvao ga za odbranu od zveri, ili možda čak i od napada divljaka, Raul je počeo da pravi zamke, a uz to je usavršio i svoje oruđe za ribolov, pa su tako imali dovoljno hrane.

U zimu im se rodi detence. Nazvali su ga Fransoa, po kralju Francuske, i ono je bilo radost i ponos roditelja.

Raul, koji je dobro poznavao svoju mladu suprugu, osećao je kako usamljenost počinje teško da je pritiska. Ona to nije ničim pokazivala, bojeći se da ne poveća patnje svota muža, ali je osećala da je muči neki nesvestan strah. Svaki dan se pela na jednu stenu, najistaknutiju tačku na ostrvu, odakle je oko dopiralo najdalje; dugo je netremice zurila u more, a kad bi sišla odatle, bila bi još malo tužnija nego ranije.

Raul od Ferloa je očajavao.

Do tada su svi oni dosta dobro podnosili surove uslove svoga izgnanstva. Međutim, kada je napunio godinu dana, mali Fransoa je naglo počeo da slabi, pogođen jednom od onih tajanstvenih boljki što napadaju sasvim malu dečicu, pa izgleda kao da ona više ne žele da žive jer smatraju da im je dovoljno to kratko iskustvo na zemlji. Ubrzo je umro.

Strašan je bio onaj dan kad su Raul i Margareta spustili majušni leš u jamu koju je Raul iskopao pored kolibe.

Od tada Margareta više nije imala snage da se pretvara. Dok je Raul lovio zveri ili pecao ribu da bi ih ishranio, ona je ronila suze bez prestanka; kad bi se vratio, muž bi je uvek zatekao crvenih očiju; a ponekad nije mogla da se uzdrži čak ni pred njim.

I tako je jadnik najzad počeo da mrzi samoga sebe zato što je i nehotice postao uzrok nesreće svoje ljubljene žene. Da ga nije srela, ona bi sad bila gospodarica u nekom divnom zamku i upravljala bi ogromnim posedima. Nijednog trenutka nije mu padala na um

njegova lična nesreća; stalno je sedeo zadubljen u misli, ne bi li našao puta i načina da nekako pobegnu s ostrva. Ali izlaza kao da nije bilo. More oko njih bilo je bučno čak i leti. Kad bi se usudio da zaplovi po njemu u nekom čamčiću (a kako li bi samo došao do njega?), to bi značilo da odvlači u sigurnu smrt onu koju toliko voli.

Morao je, dakle, i dalje da se nada, iako nikakve nade nije bilo, i da iz dana u dan pati sve više posmatrajući kako se Margaretino očajanje povećava.

Čekalo ih je još jedno iskušenje. Jednoga dana razbolela se njihova stara verna Damijena, a kada je ispustila dušu, sahranili su je pored malog groba u kome je ležao Fransoa.

One večeri kad se zemlja sklopila nad njenom vernom dadiljom Margareta oseti da je snaga napušta i baci se jecajući mužu na grudi.

— Ne mogu više, ne mogu! — jeknu ona. — Vodi me odavde! Osećam da neću još dugo izdržati, glava mi je puna užasnih priviđenja koja me odvajaju čak i od tebe. Znaš li, Raule ... ako ostanemo ovde, najzad ću početi da te mrzim.

Toga se baš i bojao mladi čovek; to bi bila najveća nesreća od svih, i gubitak poslednjeg, najskupocenijeg dobra koje je tim jadnicima još ostalo.

Raul nije imao ni testere, ni struga, ni klinova, ničega što je potrebno za pravljenje čamca, već samo jednu sekiru. Sve što je uspeo da uradi bilo je da na talase spusti bedan splav, sklepan od debala povezanih gipkim stabljikama. Nekako mu je pošlo za rukom da pobode na njemu katarku i da napravi jedro od upletene trske, i dva vesla, možete već zamisliti kakva.

— Srce moje milo, — reče on Margareti — ludo bi bilo da te na ovom splavu izložim nemirnim morskim strujama, i zato ću se ukrcati sam. Pokazao sam ti kako ćeš da se služiš zamkama i priborom za pecanje. Da bi se mogla braniti od napada, zadržaćeš moje oružje; ostalo je puščanog praha i olova. Nemoj se plašiti ničega; leto još nije prošlo, a vetar je povoljan pa će me oterati brzo do obale; tamo ću lako naći neke ribare koji će pristati da se sa mnom vrate po tebe. A kad budemo opet na kopnu, zajedno, zaboravićemo sve ove muke

kao da su bile samo ružan san, i živećemo u sreći još dugo, dugo vremena.

Raul ni izdaleka nije osećao onakvo samopouzdanje kakvo je pokazivao, ali je želeo da pre svega ohrabri svoju mladu suprugu. A ona se nije pobunila, kao što je Raul očekivao. Užas koji joj Je ulivala notpuna samoća nije bio ništa u poređenju sa nadom na spasenje.

— Znam, Raule, — reče ona — da ćeš učiniti i nemoguće da bi me spasao, a ni moja hrabrost neće biti manja od tvoje. Pomisao na sreću koja nas čeka daće mi snage da izdržim ovo iskušenje.

I tako Raul ode. Dok ga je struja odvlačila ka pučini, ugledao je Margaretu, koja je stajala na svojoj uobičajenoj osmatračnici; mahala je rukama, a onda pala na kolena.

Ubrzo su se nežna prilika njegove drage žene, drvena koliba koja im je bila dom, a zatim i samo ostrvo izgubili u magli što se dizala s vode.

Osam dana bacalo je more Raula tamo-amo; pokatkad bi gubio nadu da će ikada ugledati kopno, jer mu je stalno pretila opasnost da će ga podmukli valovi potopiti, pošto pre toga razbiju u paramparčad njegov bedni splav. Ono malo namirnica što je sa sobom poneo bilo je potrošeno, i Raul je već video sebe kako u najskorijoj budućnosti umire od gladi i žeđi, kad ga talasi iznenada baciše na neku stenovitu i pustu obalu.Sad mu je ostalo još samo da nađe ljude koji će hteti da mu priteknu u pomoć, a to nije bilo baš tako lako, jer su ljudska bića često svirepija od prirodnih sila.

Pošto je dugo lutao, dođe on u neko selo gde su živeli holandski ribari. Nađe jednoga od njih, koji je imao veliku i lepu barku, pa mu opisa svoje očajanje i pustinju u kojoj je ostavio voljeno biće.

Ribar ga prezrivo odmeri od glave do pete; u tom nesrećniku, obučenom u životinjsku kožu kao što se nose divljaci, zapuštene brade i duge kose, teško je bilo poznati nekadašnjeg uglednog plemića.

— Ne misliš valjda — reče grubo Holanđanin — da ću staviti na kocku svoju barku da bi' jurio za tvojim izmišljotinama?

Raul nije popuštao.

— Moja je žena sama na pustom ostrvu; izgubili smo dete, a i ona će umreti ako je ne spasemo.

Ribar reče još grublje:

— Put pod noge! Viđao sam ja i druge koji su tako pričali priče i bili malko udareni, kao što si, rekao bi’, i ti.

Mladi čovek beše sačuvao jednu kesu sa nekoliko zlatnika, koju je poneo još iz Francuske. Njegova porodica je sakupila to malo bogatstvo kako bi mogao da se nekako snađe u prvo vreme. Raul pruži tu kesu pomorcu.

— Nudim vam sve svoj e blago — promrmlja on — da spasete moju dragu ženu.

Taj predlog umekša malo Holanđanina, i on odmeri u ruci težinu kese. Da li je zaključio da je suviše laka, ili je opreznost ipak prevagnula nad gramžljivošću, tek — on vrati zlatnike Francuzu, odmahnuvši glavom.

— Ne, ne bi pošao ni da mi daš dvaput toliko. Ako zaglavimo moja posada i ja, nekoliko zlatnika neće nas vratiti u život. Još nedelju dana — i eto jeseni; okean će pomahnitati, a vetar duva u suprotnom pravcu od onoga kojim ti predlažeš da krenemo. Aja, ne idem ti ja! Navrati opet u proleće, pa ćemo videti.

Nikakve molbe nisu mogle da pokolebaju Holanđanina. Raul pokuša sreću još na nekoliko mesta, i svuda dobi isti odgovor. Neki su pomorci i nehotice bili tako svirepi da su prvo oklevali dva-tri dana, primamljeni novcem, pa su ga onda i oni odbijali.

Raul najzad ode iz holandskog sela, i posle nekoliko dana hoda stiže u neki zaselak čiji su stanovnici, takođe ribari, bili Francuzi. Njegovo jadikovanje ganulo je te ljude, ali se ipak nijedan od njih nije usudio da zaplovi ka tom ostrvu. A sa svog gledišta bili su u pravu. Kad u tim krajevima dođe jesen, svakog dana i svakog časa može da se digne bura, i nema te barke i tog krmanoša koji će joj se odupreti.

I tako je Raul nastavio svoj mučni put duž obale. Nailazio je na Bretonce, Baskijce, Normanđane, Pikarđane, Holanđane i Špance, i svi oni — jedni grubo, a drugi ljubazno — davali su mu uvek isti odgovor:

— Ne možemo to da učinimo.

Nesrećni plemić padao je u sve dublje očajanje. U svojim kožnim dronjcima, više je ličio na zver nego na čoveka. Najzad je otišao čak i divljacima, ali su se i oni uplašeno sklanjali pred njim.

,,Ne mogu se više nadati da će ijedno ljudsko biće spasti Margaretu. A ne mogu je ostaviti da prezimi sama samcita na onom ostrvu! Kupiću jednu barku i sam ću se vratiti k njoj; možda će se u proleće usuditi da pođe sa mnom. Gospode, koliki će biti njen bol kad me ugleda kako se vraćam — ako se uopšte ikada budem vratio — bez očekivanih spasilaca!“

A tada u dnu jednog malog zatona, daleko od svakog naselja, Raul spazi neku trošnu kolibicu, pa se uputi k njoj s namerom da zamoli sopstvenika da ga primi na prenoćište, jer je već bio sit spavanja pod vedrim nebom.

Koliba je pripadala nekom starom ribaru Bretoncu; on je imao i jednu lađicu, kojom je odlazio u ribolov zajedno sa svoja tri sina.

Bretonci lepo primiše nesrećnog čoveka, ustupiše mu mesto pod svojim krovom i podeliše s njim svoj skromni obed. Kad se malo odmorio i utolio glad, Raul ispriča svoju tužnu priču, ne nadajući se uopšte da bi mu domaćini mogli ma u čemu pomoći.

— Vreme je bogme poodmaklo — progunđa otac.

Raulu su bile dobro poznate te reči, ali ipak pokuša još jednom:

— Onome ko bi hteo da mi pomogne daću sve što imam.

Pri tom izvadi kesu, ali je Bretonac odgurnu.

— Zadrži samo to zlato, nismo mi od oni kojima se plaća da izbave iz nevolje hrišćansku dušu. Vetrovi nisu povoljni, to je tačno, ali ako sudbina tako hoće, spašćemo ti ženu.

Van sebe od sreće i zahvalnosti, Raul zagrli velikodušne ribare; terao ih je da po deseti put ponove svoje milosrdne reči. A oni su ga posmatrali začuđeno, ne shvatajući da bi iko mogao postupiti drukčije.

— Tamo kod kuće imam svoju staru, i tri snahe. Kad bi neka od njih bila u opasnosti, ko sad tvoja žena, želeo bi da to učine za nas ono što mi sad činimo za tebe.

Sutradan zorom ukrcaše se gazda, njegova tri sina i Raul u slabu lađicu, jedva nešto malo veću od obične barke, kojoj behu dali ime „Sent-Iv“. Pripreme za put nisu dugo trajale. Kao što je ribar kazao, vetar nije bio povoljan, pa su morali stalno da plove u cik-cak.

Ništa nije vredelo što je otac bio odličan mornar, a sinovi hrabri momci — nisu se, tako reći, ni pomicali s mesta,. Ponekad je vetar bivao tako jak da im je ostajalo jedino da nameste vesla i zapnu iz sve snate.

Raul nije imao nikakvu spravu za određivanje položaja, čak ni onako približno kao što se V ono vreme mogao odrediti, ali je ipak, dok je plovio na splavu, bio zabeležio što je mogao tačnije sve oznake po kojima će opet moći da nađe put.

Tako su se nedelju dana borili protiv vetra i talasa.

— Ako je sve onako ko što si rekao, — izjavi najzad zapovednik lađice — trebalo bi da se uskoro približimo tom tvom ostrvu.

I zaista, na vidiku se pojaviše obrisi kopna. To je bio Đavolji arhipelag. Vetar je postajao sve jači, kiša je lila kao iz kabla. Petorica ljudi, pognuti nad veslima, zapinjali su iz petnih žila. S vremena na vreme Raul se uspravljao i pogledom pretraživao more. Ujutru začuše najzad njegov krik:

— Eno ga, poznao sam ga!

Oblik ostrva beše mu se urezao u sećanje kao što u današnje vreme ostaju slike na fotografskoj hartiji. Cilj je bio pred njima. Ta izvesnost sve ih je okrepila i ohrabrila.

Okean je bio sve burniji, i „Sent-Iv“ se strašno ljuljao.

— Nećemo stići pre noći, — progunđa starac — ako uopšte stignemo!

U glasu Bretončevom osećala se zabrinutost, a sinovi su ga gledali bez reči. I oni su dobro poznavali more.

— Bura! — objavi starac.

Zaista, za tren oka bura se obori na njih. Više nisu ni pomišljali da traže put. Dosta im je bilo to što su morali da spasavaju lađicu da joj talasi ne probiju bok. Borili su se cele noći, smenjujući se i izbacujući morsku vodu koja je prodirala u brod.

U svanuće bura se malo stišala, pa su opet mogli da se upute određenim pravcem, s koga behu skrenuli.

Ostrvo se pojavi; bilo je dalje od njih nego prethodnog dana, ali su ipak pred veče doplovili tako blizu njega da je Raul razaznavao kolibicu koju je sagradio svojim rukama.

Noć zateče ljude za veslima, a vetar se opet urlajući pretvori u buru, dok su talasi besomučno jurišali na stenje.

Iznenada usred te huke odjeknu krik, piskav, užasan, prodiran krik. Svi ljudi pogledaše ka ostrvu, odakle je krik dolazio. Ostrvo se nije videlo; samo se nazirala neka tamna masa, ali se i dalje čuo onaj krik, od koga se ljudima stezalo srce.

— Margareta, ženo moja, jadna moja ženo! — zajeca Raul.

U burnoj noći, posada „Sent-Iva“ se i dalje borila, a žena je vikala, vikala, vikala . . .

Vikala je cele noći.

Isto kao i prethodnog jutra, zora opet donese mir. Ljudi primetiše da su mnogo bliže kopnu nego što su mislili. Starac ubrzo uplovi lađicom u jedan mali zaton koji je mogao da posluži kao prirodno pristanište, i baci sidro.

Raul nije čekao da se „Sent-Iv“ zaustavi, već se smesta baci u vodu. Kad iziđe na žalo, jurnu preko kamenja vičući:

— Margareta! Margareta!

Najzad se, kao odjek, začu drugi glas. Bio je to isti onaj krik koji su čuli prošle noći, krik progonjene zveri.

Na okuci, iza jedne stene, Raul spazi svoju ženu.

Svoju ženu! Pa zar je to bila ona? To bledo, mršavo, razbarušeno biće u dronjcima, koje je pobeglo čim ga je ugledalo?

On potrča za Margaretom, koja već beše zašla u šumu. Pokušavala je da se sakrije od njega! Kad bi Raul već poverovao da ju je izgubio, tiho ječanje bi ga, s vremena na vreme, vratilo na njen trag. Najzad je stiže među nekim žbunjem. Nežna bela koža bila joj je izgrebana trnjem i krv je curila iz puno sićušnih rana. Raul je zagrli . . . i vide da ga nije poznala. U tim dragim očima pročitao je samo

užas, a na licu video samo zebnju; celo njeno telo mu se odupiralo, ali — avaj! — sa kako malo snage!

Dok je pokušavao da je umiri, da joj objasni kako je spasena, ona iznenada klonu, i Raul oseti kako klizi ka zemlji, onesvešćena.

On ponese u naručju to siroto beživotno stvorenje, lako kao pero; stiže do svoje kolibe, njihove kolibe, gde su ga čekali Bretonci, nemi i potreseni, i tu spusti nepokretno telo na ležaj od lišća.

A onda prelete očima po prostoriji u neredu, iz koje beše nestalo onih mnogobrojnih sitnica koje odaju prisustvo žene, i shvati da je ona koju je voleo već davno izgubila razum.

Kako se dogodila ta nesreća? Da li je jadnica poludela postepeno, iz bojazni da će je napustiti njena jedina potpora? Ili je, naprotiv, neki strašan događaj, neki iznenadan strah, pretvorio njenu setu u bezumlje?

Dok su mu se po glavi vrtele te tužne misli, Margareta otvori oči, ali je izgledalo kao da ga ne vidi. Pogled joj je bio uperen u daljinu, i ona izgovori samo jedno ime: „Raul.“ Onda se malo podiže, pa opet klonu na postelju. Bila je mrtva.

Jecajući, Raul izađe iz kolibe i uputi se Bretoncima, osećajući nesvesno potrebu, kao svako ljudsko biće, da u nesreći potraži druge ljude.

Sutradan je sahranio Margaretino telo u morskim dubinama.

O njemu se više ništa ne zna pouzdano. Pričaju da je, kad se vratio na kopno, imao u glavi samo jednu pomisao — da se osveti vitezu od Robervala — i da ga je svuda tražio. Roberval beše otišao u Francusku, i Raul se uputio za njim. U Sen-Malou su mu kazali da se vitez sprema na duže putovanje morem. Ferlo se prerušio i pod lažnim imenom uspeo je da se zaposli na vitezovom brodu.

Jedne olujne noći, dok je vitez stajao na palubi, Raul ga je udario nožem među pleća i bacio u more.

A ZVONO JE ZVONILO...

Između dva sela, Madlene i Tužnog Zaliva, nalazila se mala parohija, obično seoce sa nekih pedesetak kuća i crkvom na samoj ivici šume. U okolini je bilo još nekoliko imanja i seoskih gazdinstava, čiji su stanovnici dolazili u selo da kupe sve što im je potrebno.

Rekosmo da je tu bila i jedna crkva. Ta crkva nije bila nimalo ružna; ukrašavao ju je lep zvonik, a u zvoniku se nalazilo veliko zvono, izliveno u Francuskoj. Kum mu je bio markiz od Vodreja, guverner Kanade, čije se ime moglo pročitati urezano u bronzu. Njemu u počast zvono se zvalo Filipina.

U toj crkvi, o kojoj se govori u ovoj priči, nije bilo sveštenika. A zašto bi ga i bilo? Niko nije išao na bogosluženje, i u njoj se nisu svetkovale ni svadbe ni krštenja, nego samo pogrebi — jer se bez pogreba ne može.

A mnogo godina ranije ta parohija je imala svog paroha; on je vršio obrede kao svi parosi u svim parohijama na svetu, venčavao mladež i krštavao decu. Bio je tu i zvonar; nukao je za uže i zvonio u to lepo zvono, a ono je pozivalo verne na molitvu, radujući se srećnim događajima i saučestvujući u tuzi.

Taj mladić, po imenu Pjer, mada je bio zvonar imao je srce kazao i sva druga ljudska bića; zaljubio se u jednu mladu devojku, Madlenu, i zaželeo da se njom oženi. Ali devojčin otac, bogati zemljoposednik, nije hteo zvonara za zeta, jer ovaj nije imao drugih prihoda sem onoga što je dobijao od ljudi za svoje zvonjenje.

Devojku su udali za nekoga u obližnjem gradu, a Pjer se više nije mogao utešiti. Viđali su ga kako luta po selu, šumi i livadama, ne znajući ni sam kud ide. Bio je tako setan i zanesen u tužne misli da

je često zvonjenjem oglašavao smrt umesto da poziva na svadbu, i zbog toga je izvlačio grdnju od svog paroha, a parohijani su se stalno tužili na njega.

— Trebalo bi da promenite zvonara — govorili su oni parohu; — poremetio je pameću.

A čestiti čovek je odgovarao:

— Nije on lud, već nesrećan, a zbog toga ga ne smemo ostaviti bez nasušnog hleba.

I tako je paroh i dalje grdio svog zvonara, parohijani su se tčžili na njega, a on je, jadnik, nastavio da luta tamo-amo bez ikakvog cilja.

Jednoga dana, na svadbi ćerke crkvenog tutora, Pjer je zvonio potpuno naopako, na užas cele parohije, a iste večeri našli su siromaha mrtvog u šumi, pod jednim račvastim hrastom. Pored njega ležalo je uže sa Filipine.

Mada ga nisu videli rođenim očima kako visi na drvetu, svi su u duši bili uvereni da je pokojni Pjer namakao sebi omču na vrat i obesio se o hrastavu granu. Neki Hjuronac koji je tuda prošao verovatno ga je skinuo, a zatim, kada mu je palo na um da će morati sve to da objašnjava pred sudom belih ljudi, više je voleo da umakne, ne hvališući se mnogo svojim milosrdnim a nekorisnim delom.

Eto o čemu su zuckali svi seljaci osim paroha. koji je želeo da njegov zvonar bude sahranjen kao što priliči hrišćanin” pa zato nikako nije hteo da poveruje u samoubistvo.

I tako Pjera sahraniše na parohijskom groblju, iza same crkve, na istočnoj strani, tamo gle su najjače duvali supovi okeanski vetrovi. Nijedan parohijan nije se do tada usudio da svoje pokojnike ostavi na takvom mestu.

U selu nađoše novog zvonara. Da bi se Filipina opet osposobila, trebalo je ponovo vezati uže koje je Pjer bio odsekao kad je nameravao da učini ono što vam je već poznato. A da bi se uže vezalo, neko je morao da se popne na zvonik.

Novi zvonar je iz dana u dan odlagao taj posao, ali ne iz lenjosti, nego zato što ga je u tome sprečavao neki nejasan nagon. A za redovno bogosluženje služio se jednim malim zvonom izvan zvonika.

Međutim, jednom kada se venčavao neki mladić, plemić iz obližnjeg mesta, morao se najzad osvestiti da upotrebi i veliko zvono.

Bilo je zimnje doba i duvao je istočni vetar. Zvonar je taman krenuo za stepenice koje vode u toranj, kad se odjednom skameni od čuda. U tornju nešto zabruja — prvo sasvim tiho, pa malo jače, pa još jače. Glas bronzanog zvona odjeknu u kuli, a to zvono je oglašavalo smrt.

Jasno je kao dan da zvonar nije mnogo dangubio, već je sleteo dole brže nego što se popeo.

Svadbena povorka bila je već na putu, a pred njom su išli svirači i na violini svirali stare francuske melodije.

Oni prekidoše svirku i zastadoše, s gudalom u vazduhu; nevesta zajeca, protiveći se iz sve snage da uđe u crkvu uz zvuke posmrtnog zvona. Mladoženja je pokušavao da je umiri, ali se kanda beše uplašio još više od nje. Paroh je podigao ruke k nebu, čupajući kosu . .. A za to vreme selom su se razlegali zvuci posmrtnog zvona u koje niko nije zvonio.

Može se reći da je naš paroh bio čovek plemenita, ali ne baš junačka srca. Dobro je znao da mu je dužnost da ispita tu tačnost, i zato se odlučno uputi ka zvoniku; pred njim je išao jedan mali pojac s kostom u ruci, a iza njega crkvenjak sa škropionicom i svetom vodicom, i zvonar sa novim užetom. Još pre nego što su stigli do stepeništa, dete koje je nosilo krst pobeže glavom bez obzira, crkvenjak šmugnu nekud zajedno sa svetom vodicom, a zvonar zastade kao ukopan. Paroh, kome dostojanstvo nije dozvoljavalo da sam produži put, vrati se onda u parohijsku kuću.

Postepeno se bura stišavala. Vetar promeni pravac, i zvono ućuta. Najhrabriji parohijani, oni koji su se borili u ratu, odazvaše se parohovom pozivu i popeše uza stepenice sve do mesta odakle se videla Filipina. Ona je visila nepomično nad njima, mirna i bezazlena. Zato ljudi ipak odlučiše da promene uže, i da se zvono upotrebljava kao i dotle.

Ali četiri dana docnije, kada je opet s mora dunuo jak vetar, zvono ponovo oglasi pogreb.

Svi parohijani su to lako odgonetnuli; zvono je zvonilo samo od sebe, bez užeta, ”vek kada je duvao istočni vetar . . . A na istoku u posvećenoj zemlji, ležao je samoubica Pjer, u svome grobu obeleženom samo jednom pločom.

Naravno, paroh je odmah saznao za to govorkanje. Prvo je slegnuo ramenima vrlo odlučno, pa onda malo manje odlučno, a najzad nije više uopšte slegao.

Od tada mu niko više nije dolazio u crkvu. Devojke su se udavale u Madleni, a tamo su odnosili i decu na krštenje. Jer, zamislite samo kako bi to izgledalo kad bi usred obreda odjednom zabrujalo, samo od sebe, posmrtno zvono! Jadni paroh je očajavao u svom poaznom hramu. Zvonar, bojeći se da će ga opet pozvati da se penje na zvonik, odrekao se svoje mršave platice, a u selu mu nikako nisu mogli naći zamenu. Crkvenjak je objavio da je bolestan; majke čija su deca pevala u horu nisu im dozvoljavale da odlaze na bogosluženje, a cela parohija je nedeljom pešačila tri milje do crkve u Magdaleni, ili četiri, do crkve u Tužnom Zalivu.

S obzirom na takvo stanje, paroh je zatražio od kvebeškog biskupa da ga premesti u neko drugo mesto gde će moći korisnije da posluži. Biskup mu je učinio po volji, i tako' je, dakle, naše selo imalo crkvu, ali crkva nije imala papoha.

Prolazila je godina za godinom. Britanci su za to gospodarili Kanadom. Francuski naseljenici su napustili zemlju, a namesto njih su se tu nastanili Englezi. Jedan je vek smenio drugi; u zemlji se pričalo o Napoleonovim pobedama i šapatom govorilo kako će se sudbina Kanade možda promeniti. Tako je to išlo sve do onog dana kad su ljudi čuli vest o Vaterlou.

Tot dana, po naređenju engleskih vlasti, sva su zvona u parohijama veselo zvonila. Ali Filipina nije učestvovala u tom koncertu.

Isto kao u stara vremena, čim bi se priroda razbesnela i vetar pretvorio u oluju, zvono bi se zaklatilo i odjeknula bi njegova večna turobna pesma. Kad bi to čuli, dobri su se ljudi krstili, a dečica se sklanjala majkama u skute.

Jednog dana, baš na početku zime, ljudi koji behu okupljeni u seosko1 bakalnici s iznenađenjem ugledaše kako u radnju ulazi neki

sveštenik, pa učtivo poskidaše kape s glave.

Sveštenik je bio visok i snažan mladić, svetlih očiju, nasmejana i poštena lica.

— Dobar dan, prijatelji moji, — reče pozdravljajući sve redom — ja sam vaš novi paroh i nastaniću se u parohijskoj kući. Odavno već ovde nema sveštenika, i biskup je zaključio da nije pametno to što idete na službu čak u Madlenu ili Tužni Zaliv kad imate tako lepu crkvu.

Svi su ćutali. Mladi sveštenik nastavi:

— Video sam, u prolazu, da je zgrada malo oronula. Sigurno ćete mi pomoći da je opravim i ulepšam.

— Dabogme, dabogme! — učtivo odgovoriše prisutni. Njima su se u međuvremenu pridružili i drugi parohijani, koji su čuli za dolazak novog papoha i doleteli da ga što pre vide.

— Nadam se — nastavi nepokolebljivi sveštenik — da ćemo uskoro moći da održimo jednu lepu službu. U selu svakako ima dosta mladića i devojaka vičnih pevanju, a ja ću ih naučiti crkvenim pesmama. Biće divno.

— Dabogme, dabogme! — opet se zbunjeno saglasiše prisutni.

— Zar vam nije žao — reče onda sveštenik — što se, pored ovako lepog zvonika, u selu nikad ne čuje zvuk zvona?

Tada uze reč bakalin, koji je imao malo više samopouzdanja od ostalih pošto se nalazio u rođenoj kući.

— Prečasni oče, zacelo nam je milo što vas vidimo; zacelo bi se radovali da ne moramo više ići na službu onako daleko, čak u Madlenu ili u Tužni Zaliv; zacelo bi voleli da imamo, ko drugi svet, svake nedelje lepu službu . . . ali zvono . . . e, tu vam je čvor!...

Paroh je pustio svog sagovornika da priča, a osmeh mu nije silazio s usana. Bakalin malo spusti glas:

— Da kažemo da zvono zvoni, ono zaista zvoni; i to samo, bez zvonara, ili bar bez živog zvonara, jer ... svi dobro znamo ko u njega zvoni.

— A ko to? — upita sveštenik, ne pokazujući ni najmanjim znakom da je iznenađen.

— Jedan zvonar iz starih vremena koji je sebi uzeo život, a, povrh svega, sahranjen je u posvećenoj zemlji. Kad duva istočni vetar, koji prelazi preko njegovog groba, on se diže i zvoni za sve pokojnike.

— Oho! — povika paroh. — To je priča kojom se uveče kraj vatre plaše mala deca, ali čudim se što u nju verujete i vi, ozbiljni ljudi. To su mi već ispričali u Kvebeku, i upozorili su me da ću ovde zateći zvono bez užeta. Zato sam poneo jedno, sasvim novo.

Pa ispod ogrtača izvuče lepo smotano uže.

— E pa, — izjavi odlučno — kako bi bilo da se vi iz ovih stopa popnete na zvonik, pa da lepo privežete uže i veselo udarite u zvonjavu, koja će rasterati sva ta glupa uobraženja.

— Zar odma'?

— Odmah. Zašto da odlažemo za sutra ono što se može učiniti danas!

Odlučnim korakom paroh priđe vratima i otvori ih.

Vetar svom snagom grunu u bakalnicu; oluja je počinjala, a dolazila je baš s istoka.

Sa crkvenog tornja preko puta bakalnice dopre brujanje, koje je postajalo sve jače; prvo se čulo samo kao neko melodično šuštanje, a zatim se udari razrediše i začuše se turobni zvuci posmrtnog zvona.

Ljudi i žene se žurno okupiše oko sveštenika.

— Čujete li, oče? Nisu to prazne priče. Zvonar vam želi dobrodošlicu.

Svi su očekivali da paroh zatvori vrata i da se vrati u radnju. Ali od toga ne bi ništa. Osmeh mu nije silazio s lica dok im je govorio:

— Prijatelji moji, ako ovo zvono zvoni, ja moram da dokučim zbog čega to radi; ništa se ne dešava bez razloga. Idem da to izvidim, a vi ostanite tu, brzo ću se vratiti.

Pa zadiže mantiju i krupnim koracima pređe preko trga, ne obazirući se na oluju, i izgubi se kroz vratanca koja su vodila u zvonik.

Ljudi su stajali na pragu bakalnice, veoma zabrinuti. Mladi paroh bio je tako mio; bojali su se da ga ne zadesi kakvo zlo. A osim toga.,

valja reći istinu, plašili su se posledica koje bi zbog njegove smelosti mogla da iskusi cela parohija. Ko zna da li se pokojni zvonar neće svima njima osvetiti za drskost parohovu!

Za to vreme Filipina je i dalje prosipala svoje turobne zvuke.

— Biće valjda već u zvoniku ... — usudi se da prozbori jedna žena.

— ’Oće li ikad sići odande? — zakuka druga.

— Slušajte! Slušajte! — naredi bakalin, pošto su mu njegove godine i trgovački ugled davali pravo da zapoveda.

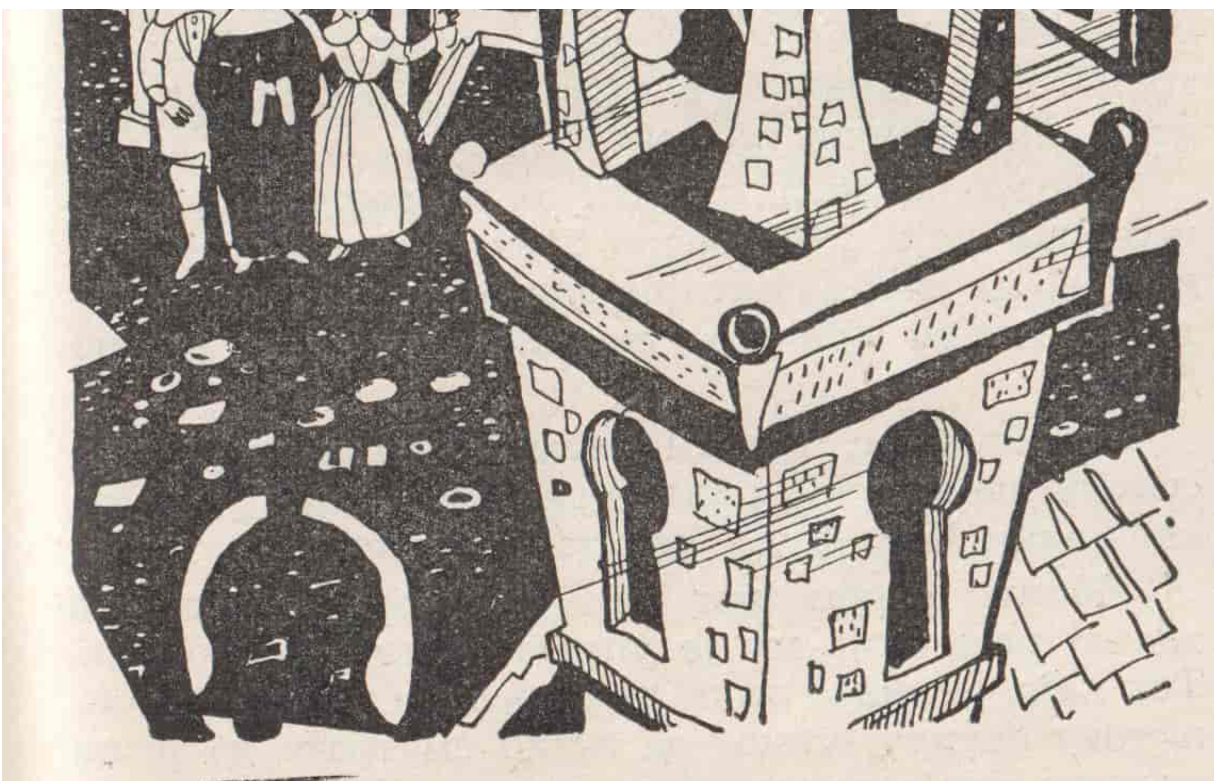
— Da nisi čuo nešto? — brižno ga upita žena.

— Rekao bi’ da jesam.

Svima se takođe učini kao da čuju sa tornja udarce sekirom, ili možda čekićem — ali svakako udarce; samo, njihov zvuk je bio prigušen vetrom, a još više zvonjavom.

Žene sklopiše ruke.

— Paroh se bije sa pokojnikovom dušom!

— Bože sačuvaj! Duša se ne udara sekirom!

— A otkud ti to znaš?

Svađa se prekide, jer je u tom trenutku Filipina zaćutala.

— Ali .. . istočni vetar nije oslabio — primeti neko.

— Bogme, još duva!

— I to kanda još jače. . .

— Pa ipak . . .

A paroh se već vraćao preko trga, spokojan i nimalo nadmen, kao što bi mogao da bude pošto je izvojevao pobedu nad celim selom. Na ramenu je nosio sekiru, tako lako kao da je drvodelja, a ne sveštenik.

Zbog te sekire svi parohijani osetiše neku zebnju u srcu. Bakalin reče u ime svih:

— Vidim, oče, da ste po drugi put usmrtili zvona od Pjera. Možda je to i trebalo učiniti, da se parohija najzad smiri. .. ali opet, znate, ubogi đavo je zaslužio malo milosti. Zar niste to mogli da uradite s malo svete vodice? Kažu da je ona odlična za take stvari.

Morao je dobro paziti da ne razjari tog sveštenika koji je pobedio avet, jer onaj koji je izišao na kraj sa natprirodnim bićem može mnogo da naudi običnim smrtnicima. Zato žurno dodade:

— Dabogme, mi smo vam zahvalni što ste spasli parohiju a nadamo se da ćete nas braniti ako jadni Pjer bude hteo da se osveti.

Mladi sveštenik nije u prvi mah shvatio značaj reči koje mu je uputio njegov sagovornik. Tek kada je video da su svi pogledi prikovani za njegovu sekiru, uvide da ljudi smatraju da je on stvarno tom sekirom ubio avet.

Tada prsnu u gromoglasan smeh. Provijao se i nije mogao da izusti ni reči; svaki put kad bi otvorio usta, smeh bi ga ponovo uhvatio. Parohijani nisu ništa shvatili; pomišljali su čak i na to da je avetinjski zvonar za kaznu oduzeo pamet svom ubici. Najzad paroh uspe da objasni, uprkos ludačkom smehu:

— Dragi moji prijatelji, nisam sreo u tornju nikakvu avet, pa čak ni senku neke aveti. A ovom sekirom — koja je, uzgred budi rečeno, odlična i koju sam našao gore u zvoniku — nisam uništio nikakve duhove.

— Ali, Filipina je prestala da zvoni . . .

— Tako je. Zamislite samo, s one strane tornja koja je okrenuta istoku jedna daska se otkačila, i kad god vetar jako duva u tom pravcu, ona udara u zvono. Odbije se od bronze, vetar je opet gurne natrag, i tako se ona stalno klati, dok je god nepogoda toliko jaka da je pokreće. Ja sam je sekirom potpuno odvalio, pa ćemo je danas-sutra vratiti na mesto i prikucati na oba kraja.

Od tada se u tom selu sve dešavalo isto kao i u drugim selima. Ljudi su se venčavali, deca krštavala, i niko više nije pominjao Pjera, avetinjskog zvonara.

SVETLOSTI LUTALICE

U ono vreme kad su se odigrali događaji ispričani u našoj pričici, Tri Reke nisu još bile grad, nego samo poveće selo.

Na samom njegovom kraju uzdizala se kuća porodice Plenšan, jedne od najimućnijih u selu; ta je porodica posedovala ogromno imanje i sastojala se, pored roditelja, od četiri kćeri i jednog sina. Devojke su bile lepe, vesele i ljupke — jednom rečju, odlična prilika.

Zato nije nikakvo čudo što su se svi momci iz sela i njegove okoline svečera u velikom broju okupljali u njihovom domu da posede kraj vatre i izokola pokušaju da steknu naklonost ove ili one mlade dame.

Devojke nisu bogzna kako žurile sa udajom, jer su htele da natenane upoznaju onoga koji će im biti muž. Svaka je od njih imala jednog ili više prosilaca, i ljudi su se u selu zabavljali time što će unapred pogađati za koga će koja od njih poći.

Oko najluckastije od te četiri kćeri, Anrijete, koja je bila najmlađa a možda i najprivlačnija, obletao je neki Žan Lotije.

Žan Lotije je bio mladić lepa lika i stasa; odevao se s mnogo — pa, možda, i suviše — ukusa, a živeo je pola milje daleko od sela Tri Reke, u naselju Lorio.

Lorio nije bio ni selo ni zaselak; sačinjavala su ga tri velika poseda, sa tri kuće za stanovaše, koje su se nalazile sasvim blizu jedna uz drugu. U svakoj kući živeo je po jedan mladić, a svaki od tih mladića bio je zaljubljen u jednu od Plenšanovih devojaka; i zato su Žan Lotije, Anri Flero i Antoan Delonkl svake jesenje i zimske večeri pešačili zajedno od Lorioa do Tri Reke.

Put koji su tako redovno prelazili vodio je ivicom šumice, u kojoj su se, kad bi uveče u vazduhu bilo vlage, pojavljivale svetlosti lutalice. Elem, koliko je Žan Lorije bio stasit, lep i bogat, toliko je bio i kukavica, i uvek je osećao čudnu zebnju kad bi ugledao te plamičke. Nije uspevao da sakrije pred drugovima nelagodnost koja ga je obuzimala, pa su mu oni zato s najvećim uživanjem pričali neverovatne priče, a on je sve primao za gotovo.

Rekli smo već da su, pored četiri kćeri, Plenšanovi imali i jednog sina. Taj mladić, Ežen, nije nikako trpeo Žana Lotijea. Nije mogao da mu oprosti što se kočoperi, hvališe i udara svoje podvige na sva zvona. Jer, pored kukavičluka, to su bile najupadljivije osobine mladićeve.

Čim bi Žan stigao na poselo, počeo bi na sve moguće načine da privlači na sebe opštu pažnju; razvezao bi o bogatstvu svojih roditelja, o sjajnim poznanstvima koja je sklopio u Kvebeku u vreme kada je išao u školu. A uz to je na sav glas hvalio sve što ima na sebi. Ako bi se desilo da je nabavio par novih čizama, onda u celom tom kraju nije bilo lepše obuće. Krzno na njegovoj kapi uvek je bilo prava retkost, a vuna od koje mu je bilo izatkano odelo neizostavno prvoklasna. A naročito se razmetao zlatnim lancem koji je nosio preko stomaka i neprestano se njim igrao ne bi li izazvao opšte divljenje.

Ali takvo ponašanje, koje se ostalim mladićima, a naročito Ežinu, nije nimalo sviđalo, Anrijeti kao da nije nimalo smetalo. Uzalud su joj brat i sestre dokazivali kako je neprilična uobraženost njenog dragog i koliko bi joj bolji prijatelj bio valjani Pjer, njihov sused, prostodušan i pošten mladić, koji je takođe za njom uzdisao.

Anrijeta je ostajala gluva za sve te savete i već je bila spremna da objavi ime svoga izabranika, pa su u selu svi očekivali kao nasigurno da će je u proleće videti udatu za Žana iz Lorioa.

Jedne jesenje večeri kada je kiša pljuštala kao iz kabla i tle bilo skroz mokro, Žan stiže u društvo manje samouveren nego obično.

— Šta mu je? — upita Ežen Anrija i Antoana pošto ih je odveo na stranu.

Mladići prsnuše u smeh.

— Večeras je bilo u šumi svetlosti lutalica, pa mu je spce sišlo u pete.

— A, tako! — promrmlja Ežen.

Razgovor se vodio oko beznačajnih stvari, i Žanu se ubrzo opet razdrešio jezik. Ali odjednom, usred trenutne tišine, začu se Eženov glas:

— Izgleda da ovih dana u našem kraju ima dosta svetlosti lutalica. To je rđav znak!

Žan načulji uši, pa upita prigušenim glasom:

— Je l' istina da je to rđav znak?

— Jeste, bogme! Od jednog starog čoveka punog iskustva čuo sam da oni koji naiđu na svetlosti lutalice, a ne učine ono što treba, umiru još iste godine.

Govoreći to, posmatrao je Lotijea i video je kako ovaj bledi i zeleni.

— A šta to treba činiti? — upita dašćući.

— Samo jedno. Treba smesta da spustiš na zemlju najskupoceniji predmet koji imaš pri sebi i da pođeš istim putem natrag, ne osvrćući se, dokle god ne izbrojiš do sto. Posle toga možeš da se vratiš. Ako je svetlost zadovoljna i ako je uzela ponuđeni predmet, to znači da je opasnost otklonjena. Ali ako ga ostavi ...

— Onda će taj čovek umreti još iste godine? — promuca Žan Lotije.

— To ti je kao dva i dva četiri!

— A ako postupi kao što si ti rekao, biće pošteđen?

— Verovatno.

— A jesi li siguran u moć te vradžbine?

— Siguran sam onoliko koliko čovek uopšte može biti siguran kad su u pitanju svetlosti lutalice. Badava se učenjaci muče da nekako naučno objasne tu prirodnu pojavu; po svemu bi se reklo la su ti plamičci u stvari proklete duše ili zli duhovi. Eto, baš onaj isti starac mi je govorio o nekom čoveku . . .

Dok je Ežen sasvim ozbiljno pričao tu priču ostali drugovi su se s teškom mukom uzdržavali od smeha gledajući kakav utisak ta bajka

za dečaka ostavlja na njihovog naduvenog suseda. Šala je te večeri tako uspela da se pročula i izvan malog kruga posetilaca na poselima kod Plenšanovih. Postala je, štaviše, tako poznata da je Žan Lotije (koji je, pored toga što je bio strašljiv i lakoveran, istovremeno bio i vrlo nepoverljiv — a to je samo prividna protivrečnost), kad se raspitivao kod dočgih ljudi uvek dobijao ozbiljan odgovor: da je Eženov savet odličan i da su bezbrojne osobe postale žrtve svetlosti lutalica samo zato što nisu poslušale taj savet. Pravo da kažemo, ta praznoverica je još i danas vrlo česta u kanadskim selima, ili je bar to doskora bila.

Lotije se našao u velikoj brizi. Prisećao se svih onih slučajeva kad je nailazio na te vragolaste plamenove — te duhove, te utvare — i kad, iz pukog neznanja, nije ništa preduzeo da ih ublaži. Možda je već osuđen da umre do kraja godine? Stvarno, ne oseća se baš najbolje ...

I od tada, kad su tri mladića iz Lorioa išla u Tri Reke, razgovarala su samo o svetlostima lutalicama. Anri i Antoan su se dotle podsmevali Žanu zbog njegovog straha, a sad su se, tobože, počeli i sami da plaše. Čak su potpirivali Žanovu bojazan; jedan se navodno rasplakao kod nekog učenog čoveka u Kvebeku, a drugi je dugo razgovarao sa nekim traperom, i obojica su im nabrojala istinite slučajeve u kojima su svetlosti lutalice igrale užasnu ulogu. Lotije se osećao sve gore i gore.

Jedne vrlo mračne, hladne i suve večeri — a zna se da suvo tle nije baš pogodno za tu vrstu svetlosti — tri mladića opet opaziše plamičke u šumi.

— Evo ih, vratile su se! — prošaputa Žan sa zebnjom.

— Srećom, sada znamo kako ćemo da ih pridobijemo — tiho odvrati Antoan, pretvarajući se da je uznemiren.

— Moramo žrtvovati najskupoceniju stvar koju imamo — dodade Anri, isto tako tiho. — A ja nemam bogzna šta, džepovi su mi prazni.. . Aha, evo, imam nož!

I položi svoj nož na zemlju.

— Ja imam sat — reče Antoan. — A šta ćeš ti, Žane, da daš? Po mome mišljenju, morao bi da im ustupiš svoj zlatni lanac.

— Zaista? — promuca Lotije, ispunjen istovremeno i ponosom i strahom.

A svetlosti lutalice na to zaplamteše još jače; nikad nisu bile tako uporne. Žanu se čak učini da ima u njima nečeg pretećeg, i zato se najzad odluči; otkači svoj lepi zlatni lanac i spusti ga nasred puta, pored skromnih darova svojih drugova.

Zatim se sva trojica dadoše u bekstvo, ne okrećući glave i brojeći do sto.

Kad su stigli do tog broja, Antoan se zaustavi.

— Jesmo li dobro brojali? — upita Žan, tresući se od straha.

— Za svaki slučaj, da počnemo iz početka — posavetova ih Anri.

Pošto su to učnili, mladići se vratiše istim putem. Da je bio sam, Lotije ne bi imao za to hrabrosti; ali, ovako, plašio se da ne ispadne manji junak od svojih drugova, a uz to je goreo od želje da sazna da li mu je poklonjen život.

Rekli smo već da je te noći bio mrkli mrak; kad su mladići opet stigli tamo gde su ostavili svoje darove, morali su vrlo pažljivo da razgledaju tle pre nego što su našli mesto gde su ih spustili. Antoan ga je prvi otkrio i glasno kriknuo, odlično se pretvaratući da je užasnut. Njegov sat i Antoanov nož bili su tu; samo je Žanov zlatni lanac iščezao.

— Baš imaš sreće — progunđa Anri. — Svetlosti lutalice su primile tvoj poklon; to je dobar znak.

A onda ćutke nastaviše put. Žanu beše malo laknulo na srcu, ali se još osećao prilično nelagodno. Pre nego što su stigli u Tri Reke, on na izgled ravnodušno dobaci drugovima:

— Bolje bi bilo da ne pričamo o ovome prijateljima. Ne moraju baš znati ...

— ... Da smo se uplašili — dopuni ga Anri.

— Tako je — složi se Žan. — Ali čovek može biti hrabar, a da ipak pri tom ne prkosi raznim opasnostima za koje nema objašnjenja.

— Sasvim si u pravu.

Kod Plenšanovih se ceo svet čudio zakašnjenju mladića iz Lorioa, koji su inače bili tačni.

— Malo smo švrljali uz put, — objasni Žan — noć je tako divna.

— Divna! — uzviknu Ežen (a Lotije zažele da mladića na mestu zgromi grom). — Ne vidi se ni prst pred okom!

Žan mu na to ne odgovori ništa, već poče, po svome običaju, da priča o svemu i svačemu; međutim, ubrzo primeti da mu, uprkos svim njegovim naporima, Anrijeta obraća mnogo manje pažnje nego inače.

A tada opet upade Ežen, mada bi bilo bolje da je ćutao.

— Gle, Žane, nemaš više onaj lepi lanac! Da ga nisi izgubio? To bi bila grdna šteta!

— Možda ste ga ponudili svetlostima lutalicama — primeti Anrijeta.

Da li je to bila samo obična pretpostavka, prijateljska šala, ili je, naprotiv, devojka znala istinu? Možda se neki od njegovih saputnika izrekao? Žan se ipak odluči da poriče:

— Zašto bih dao lanac? Sve su to samo tričarije u koje ja uopšte ne verujem!

Neki čudan, tih zvuk dopre iz dna sobe gde su Anri i Antoan razgovarali sa ostalim devojkama. Reklo bi se da je to bilo prigušeno smejanje.

Sledećih večeri Žanovo samoljublje je imalo da izdrži tešku probu. Svako živi ga je zapitkivao kako mu je nestao lanac. Isprva je govorio kako ga je zaboravio, a onda je morao priznati da ga je izgubio.

— Morao bi se potražiti — ponavljala je Anrijeta. — Možda su vam ga ukrali, a to nije šala. Do sada u našem kraju nije bilo lopova. Trebalo bi da obavestite policiju.

To je već postajalo neizdržljivo, utoliko pre što bi svaki put kad bi se prešlo na tu temu poneko, kao slučajno, zapodenuo razgovor o svetlostima lutalicama.

Ako je Žan imao novo odelo, neko bi neizostavno rekao:

— Baš bi vam na tome lepo stajao onaj lanac.

Ako bi obukao nove čizme i očekivao od ljudi da im se dive, našla bi se neka dobra duša koja bi sažaljivo uzdahnula:

— Ipak vrede manje od onog vašeg lepog lanca.

A najžalosnije od svega bilo je to što je Anrijeta izbegavala da ostane nasamo s njim. Povlačila se i dugo razgovarala s Pjerom u četiri oka, a kad je granulo proleće., zvanično je objavljeno da su Pjer i Anrinjga vereni.

To je Žanu zadalo težak udarac. Nije mu bila povređena ljubav, nego samoljublje. Strašno ga je pekao taj poraz pred celim selom, i to pošto se hvalisao da će se sigurno oženiti Anrijetom Plenšan, „najlepšom od četiri sestre“. Nije više smeo da se pojavi pred svetom.

Na dan Anrijetinog venčanja Žan je izmislio izgovor da je bolestan, kako bi opravdao svoj ostanak kod kuće. To poslepodne, dok su selu svi igrali i gostili se u čast mladenaca, Lotije izađe da se malo prošeta po vrtu. Nije hteo da kroči izvan ograde, iz straha da ga ne opazi neko od Anrijeve i Antoanove porodice.

Dok se tako šetao, sav pogružen, posmatrajući zelene glavice salate koje su se plašljivo pomaljale iz zemlje, priđe mu Žano, sin jednog sluge, i pruži mu neki paketić koji beše našao kraj same ograde. Na omotu je nepoznatom bilo ispisano Žanovo ime.

Žan pocepa hartiju i, na svoje veliko iznenađenje, opazi kako se unutra svetluca zlatan lanac.

Ponovo ga obuze užasan strah. Međutim, tu, u rođenoj kući, usred bela dana, njegova vera u šumske duhove nije bila onako jaka.

Obrtao je i prevrtao hartiju u koju je bio zavijen lanac; utom primeti jednu ceduljicu, razvi je i pročita:

„Dragi moj gospodine,

Bili ste veoma ljubazni što ste nam pozajmili ovaj divni lanac, sa kojim smo se, u punom sjaju, pojavile na venčanju Anrijete i vašeg prijatelja Pjera.

Sa malo više skromnosti i malo manje kukavičluka od vas bi ispao savršen mladić.

Oslobađamo vas obaveze da nam ubuduće dajete poklone, koje vam možda ne bismo vratile, jer nismo uvek same u polju.“

A potpisane su bile „svetlosti lutalice“.

Da ga opreznost nije zadržala, Žan bi iz onih stopa odjurio na svadbu da zatraži zadovoljenje od onoga ko ga je tako izigrao. Ali odmah pomisli kako mu ništa ne bi vredelo da to učini, pošto u stvari ne zna koga treba da napadne. Ežena, za koga je čovek podozorevao da je neprijatelj? Ili Pjera, svog srećnog suparnika? A možda je to izveo jedan od njegovih drugova iz Lorioa? Oni su, istina, i sami prineli žrtvu svetlostima lutalicama, ali su opet našli poklonjene stvari.

A Ežen je, za sve vreme svadbenog ručka i na igranci koja je priređena posle toga, pričao svakome ko je hteo da ga sluša kako je napravio one svetlosti lutalice od malo baruta nakvašenog alkoholom.

MALI ŽAN I KONj BELAC

Bio jednom jedan udovac koji je želeo da se opet oženi. Svog sina, Malog Žana, toliko je mučio i kinjio da je ovaj jednog lepog dana, sav očajan, napustio roditeljski dom. Išao je putem, išao, a na kraju, ni sam ne znajući kula bi dalje, uputio se jednom stazicom koja je vodila pravo u šumu. Posle mnogo, mnogo sati hoda zaustavi se pred jednim lepim dvorcem. Zakuca na vrata, a neki ozbiljan glas se odazva:

— Uđi!

Mali Žan diže skakavicu na lepim vratima od izrezbarene hrastovine, i nađe se pred jednim starcem sede brade do pojasa. Starac ga upita:

— Odakle dolaziš, prijatelju?

— Ne znam, čiko — odgovori mladić.

— A kud si pošao?

— Ne znam ni to.

— Hoćeš li da se zaposliš? Imam službu za tebe.

— Hoću, bogme, — odvrati Mali Žan — mnogo volim da radim.

Onda ga starac, njegov novi gazda, uze za ruku i provede kroz ogroman dvorac, u kome je živeo sam samcit. Naposletku stigoše u staju. U njoj su bila dva konja.

— Evo, Mali Žane, — reče gazda — imam jednog belca i jednog vranca. Vodićeš o njima brigu. Belcu ćeš davati samo slamu i mlatićeš ga kad god ti je volja, ali ovog mog vranca hranićeš i timariti svakog dana, a ne smeš ga ni malim prstom taknuti.

— Razumem — odvrati Mali Žan.

Posle toga starac odvede slugu u podzemne prostorije dvorca, koje su bile veoma prostrane i prepune raznovrsnih stvari.

Pred jednim zatvorenim vratima se zaustavi.

— A u ovu sobu da nisi ušao, jer ću ja to saznati i skinuću ti glavu s ramena!

— Ne brinite ništa — odvrati mladić.

Sutradan gazda izjavi da odlazi od kuće i da će se na putu zadržati osam dana.

— Da li ćete uzeti belca ili vranca? — upita Mali Žan.

— Ni jednog ni drugog. Za vreme mog odsustva negovaćeš ih onako kao što sam ti rekao: belcu slamu, vrancu zob; hranu ćeš naći u staji. Ali čuvaj se kao žive vatre da ne uđeš u onu sobu što sam ti je juče pokazao!

Gazda ode na put, a Mali Žan u staju da se pobrine za konje. Prvo priđe belcu, i, baš se spremao da mu položi njegov mršav obrok sena kad, na njegovo najveće iznenađenje, konj progovori:

— Bolje mi daj malo zobi, a slamu ostavi za onog tamo, na njega je red.

— Gospon' konju, — odgovori Maši Žan — je li moguće da vi govorite?

— Dugo bi trajalo da ti to objašnjavam. Znaj samo da je vlasnik ovog dvorca čarobnik i da prema meni gaji strašnu mržnju koju pokušava nekako da utoli time što me kinji na sve moguće načine. Ako budeš dobar prema meni, postaće ti prijatelj i naći ću ti se na usluzi kad god bude potrebno.

Mladić brže-bolje donese belcu dobru porciju zobi i još bolju porciju sena, a vranac je morao da se zadovolji naviljkom slame. A pošto mu to nije bilo baš po volji, pa je ritanjem pokazao svoje rđavo raspoloženje, Mali Žan ga malo pomilova batinom.

Zatim pođe u šetnju po velikom dvorcu, zavirujući svuda i pipkajući sve; ali put ga je stalno dovodio pred zabranjena vrata. „Baš bi' voleo da znam šta se tu krije“, govorio je sam sebi, goreći od radoznalosti.

Prvih dana se nekako odupirao iskušenju. Ali sedmog dana, uoči samog čarobnikovog povratka, više nije mogao da izdrži i reši se najzad da prekrši zabranu. Otvori vrata i odjednom se nađe pred jednom ogromnom kacom u koju je tekla voda bistra kao suza. Bila je tako primamljiva da Mali Žan zamoči prst u nju i vide da je mlaka.

„Eto ti“, pomisli, „baš davno nisam oprao glavu.“

Rečeno — učinjeno. On zagnjuri glavu u vodu, a kad je pomislio da je dovoljno čista, baci pogled na sjajnu površinu suda da vidi kako sad izgleda. Možete zamisliti njegovo zaprepašćenje kad je spazio da mu je smeđa kosa požutela i sija se kao suvo zlato! Smesta pogleda onaj prst koji je zamočio u vodu, pa vide da je i on umrljan zlatom.

„Gazda će me ubiti kad se vrati, to je sigurno ko u vosku“, pomisli mladić, „samo ako nekako ovo ne prikrijem."

Ali i pored svih napora, uprkos vodi, pesku i kamenu kojim je trljao prst, Mali Žan nije uspeo da skine zlatnu mrlju. Naprotiv, što ga je jače trljao, zlato je sve više blistalo.

„Eto ti belaja“, reče u sebi pokajnik, „sad ć’”’ zacelo izgubiti glavu. Nego, napraviću se kao da sam posekao prst, pa ću da ga umotam, i tako ću ućariti u vremenu."

Što je rekao, to je i uradio; stavio je na prst divan zavoj. Ali ostala je još kosa, njegova zlatna kosa, čiji je sjaj osvetljavao celu kuhinju u kojoj je on u tom času sedeo.

Mali Žan je imao jednu ovčiju kožu, pa sad od nje napravi neku vrstu vlasulje. Nije bila bogzna kako lepa, ali je predstavljala manju opasnost nego one zlatne kovrdže. Tako udešen, Mali Žan ode u konjušnicu. Kad se pojavio pred belcem da mu naspe zobi u jasle, lukava životinja mu reče:

— Zašto si, prijatelju, omotao tu krpu oko prsta?

— Gospon’ konju, posekao sam se.

— A zašto si stavio na glavu tu vlasulju od ovčije kože?

— Gospon’ konju, ne znam ni sam šta mi je . . . sva mi kosa visi u čupercima, pa je tako ružna.

Konj prsnu u smeh udarajući o tle potkovicama, kao što ljudi kad su veseli lupaju nogama o zemlju.

— Dragi moj Mali Žane, sad si me slagao! Ti si bio u onoj zabranjenoj sobi i zamočio si glavu i prst u začaranu vodu.

— Pogodili ste, gospon’ konju.

— E pa, prijatelju, kad se čarobnik vrati, čeka te sigurna smrt. Svi momci koji su bili zaposleni u ovom dvorcu doživeli su istu sudbinu. Onog dana kad si se ti pojavio starac je

baš smakao jednoga koji ga nije poslušao. Istina, ja ne žalim mnogo zbog toga, jer je to bio običan nevaljalac koji im je davao samo slamu začinjenu batinama.

— Uh! Uh! — promrmlja Mali Žan. — Bolje će biti da smesta kidnem.

— E, jadni moj naivko, da pobegneš pešice! Pa gazda bi te stigao V dva koraka. Ali ja sam obećao da ću ti učiniti uslugu, i održaću reč. Zauzdaj me onom uzdom tamo, uzmi sve što je potrebno za dugi put, i ne zaboravi moju češagiju. A onda — skači mi pravo na leđa!

Pun zahvalnosti, Mali Žan ga posluša. Strpa u vreću češagiju, bocu piva i jedan poveliki hleb, a ne zaboravi ni dobru porciju zobi, pa odmah krenuše na put.

Belac je jurio kao vihor i brzo se udaljio od dvorca; ali Mali Žan odjednom naču iza sebe besan tutanj kopita. Kad se okrenu, ugleda čarobnika na vrancu.

— Gospon’ konju, — viknu on naginjući se ka belčevom vratu — moj gazda će da nas stigne, a onda sam pečen!

Belac odvrati, ne usporavajući trk:

— Baci moju češagiju!

Mali Žan posluša, zavitla češagiju, i u tren oka izraste visoka ograda od češagija, tako Da su vranac i čarobnjak s teškom mukom uspeli da se probiju kroz nju.

Gonjenje se nastavilo. Vranac je opet počeo da ih sustiže.

— Baci sad tu bocu! — naredi belac.

Kad je hitnuo bocu! — Mali Žan vide, sav srećan, kako se odjednom podiže visok breg od boca, uz koji se vranac popeo na jedvite jade.

Opet mali predah, pa jurnjava, i najzad nova uzbuna.

— Baci hleb! — reče belac.

Mali Žan baci hleb, i između njega i čarobnika se u istom času uzdiže ogromna planina od hlebova. Već je poverovao da su izvukli čitavu glavu, ali kad se ponovo osvrnuo, vide da su vranac i njegov jahač već stigli na vrh planine od hlebova i u punom trku spuštaju se niz padinu. Nisu više bili daleko.

— Baci zob! — zapovedi belac.

Zob je bačena munjevitom brzinom, i začas je izraslo čitavo polje zobi, tako visoke i guste da se vranac kroz nju probijao sporo kao puž.

— Spaseni smo — reče belac. — Evo nas izvan oblasti u kojoj čarobnik ima vlast.

Sada su mladić i njegov konj mogli spokojno da idu dalje. Ali pošto su uz put pobacali svu hranu koju behu poneli, osetiše ubrzo i jedan i drugi veliku glad. Na sreću, ne prođe dugo a oni stigoše do neke velelepne zgrade; bio je to dvorac jednog moćnog kralja. Mali Žan iziđe pred njega.

— Veličanstvo, — reče — hteo bi da stupim u službu.

— Da stupiš u službu, prijatelju? — odgovori kralj. — Znaš, meni nije potreban sluga.

Mali Žan na to ućuta, potpuno zbuđen. Ali kralj je imao kćer, jednu zanosnu princezu, lepu kao dan i isto tako dobru. Ona pogleda Malog Žana, koji nije bio baš mnogo privlačan onako prašnjav od glave do pete, umotana prsta i kose pokrivene vunenom vlasuljom, pa umiljato reče kralju:

— Oče, mogli bismo da ga zaposlimo u vrtu. Neka gaji cveće.

Kralj je mnogo voleo svoju kćer, i zato odgovori:

— Od cveća je slaba korist, ali kad ti to zahtevaš, uzeću ga u službu. Ti ćeš, momče, stanovati u onoj kolibici u dnu vrta, a konja ćeš odvesti u konjušnicu.

Čio i veseo, Mali Žan se lati posla koji su mu odredili. Samo, to njegovo raspoloženje ne potraja dugo. Ostale vrtare je razbesneo dolazak tog uljeza koji je bio pod princezinom ličnom zaštitom. A pošto je, pored toga, radio marljivo i gajio cveće tako lepo da su svi bili zadovoljni, oni se pobojaše da njegova vrednoća ne naškodi

njihovoj lenjosti, pa ga počeše kinjiti na sve moguće načine. Davali su mu da radi najodvratnije poslove i udešavali da mu uvek ostave za jelo najgore zalogaje i otpatke.

Jadnog Malog Žana je to žalostilo, i otišao je u konjušnicu da se požali jedinom prijatelju kota je imao, svome belcu.

Lepa princeza je i dalje poklanjala pažnju svome štićeniku, i ubrzo je opazila da on rđavo izgleda, kao da zbog nečega pati. Odmah joj pade na um da mu drugi možda ne daju dovoljno hrane, pa stoga jednog dana ode u kolibu gde je živeo mladić da mu odnese nešto ostataka sa svoje trpeze. Mali Žan se nije nadao njenoj poseti; u tom trenutku baš se umivao, pa je zato skinuo zavoj s prsta i vlasulju s glave. Princeza ga je ugledala pre nego što je stigao da sakrije kosu i prst, i naslutila je da u njegovom životu postoji neka tajna, ali se pravila kao da nije ništa primetila.

I od tada je svake večeri princeza, koju je na to gonilo njeno meko srce, donosila Malom Žanu ponešto za jelo, pa je on ubrzo opet postao krepak i zdrav. Posle kratkog vremena vest o toj naklonosti raščula se po dvoru. Zavidljivi vrtari navališe ponovo da kinje mladića.

Baronu Brabanu, kapetanu kraljeve garde i vereniku lepe princeze, postale su najzad sumnjive te svakodnevne posete. Nije mogao podneti da ona poklanja pažnju ma kome drugom sem njemu, a uz to je uobražavao da se svakom ma i najmanjom darežljivošću krnji miraz njegove buduće.

Jednog lepog dana njihov sused, strašni kralj Gijom Veliki, koga su se svi bojali jer je bio silnik i kavgadžija, objavi rat princezinom ocu. Ovaj smesta sazva svoje oficire i trupe da s njima krene na neprijatelja.

Baš kad je trebalo poći baron Braban, koji je bio plašljiv kao zec, poče da kuka i da se prenemaže. Eto, ne može da pođe pošto se razboleo!

U punoj ratnoj opremi kralj ode da obiđe svog budućeg zeta, koji je ležao u postelji.

— Jao, jao! Veličanstvo, — cvileo je baron — prosto sam očajan što ne mogu da vam budem od pomoći u ratu.

— A šta vam je, prijatelju? — upita ga kralj.

— Boli me stomak. Sigurno mi je onaj prokleti Mali Žan dao neke trave da me otruje.

Kralj se razjari, pa smesta posla po Malog Žana i upita ga da li je to stvarno učinio, i zbog čega. Mali Žan je tvrdio da je nevin kao sunce.

— Dobro, dobro, — reče kralj — sada žurim u rat. Raspravićemo to kad se vratim, i ako se pokaže da si kriv, iskusićeš zasluženu kaznu. A u međuvremenu, da ne bi slučajno pobegao, zatvorićemo te u tamnicu u onoj velikoj kuli.

I tako kralj ode u rat, a Mali Žan ostade da čami u svojoj ćeliji. Baron Braban je iskoristio priliku da ugasi svoju žeđ za osvetom; naredio je da se zatvoreniku ne daje nikakvo drugo jelo osim suvog hleba, i nikakvo drugo piće osim vode. A jasno je da su ga sluge, koje su mrzele Malog Žana, rado poslušale.

Dani su mladiću izgledali dugi kao meseci. S vremena na vreme pojavila bi se na podrumskom prozorčetu glava nekog vrtara koji bi ga začikivao i vređao. Možete onda zamisliti koliko se Mali Žan obradovao kad je jedne večeri, umesto tih zlih ljudi, spazio bajno princezino lice.

— Mali Žane, — pozva ga umiljato devojka — zašto si uradio ono što si uradio? Vidiš kako si sad jadan i žalostan!

— Ah, lepa princezo, ja nisam uradio ono što kažu da sam uradio, i ako je baron Braban popio neke otrovne trave — a to nije baš sasvim sigurno — pripremio mu ih je neko drugi, a ne ja.

Mladićeve reči su zvučale tako iskreno da princeza, kojoj je ionako bila pomalo sumnjiva bolest njenog verenika, promrmlja:

— Verujem ti, Mali Žane, i da bih ti to dokazala, otvoriću ti vrata na tamnici. Ali pazi dobro da te ne uhvate, jer si inače nastradao Prošetaj se malo, pa se lepo vrati u zatvor. Ja ću te tako puštati svake večeri da se nadišeš čistog vazduha.

Dobra princeza je održala reč. Mali Žan iziđe iz tamnice, sav srećan što može malo da protegli noge. Odmah mu pade na um da obiđe svog prijatelja belca, koji će mu svakako dati neki dobar savet.

Ušunja se u konjušnicu, a životinja ga dočeka dobrodošlicom i reče mu:

— Iz razgovora koje sluge preda mnom sasvim slobodno vode doznao sam šta ti se dogodilo. Ali i pored zaštite koju ti pruža dobra princeza, ti si ovde u opasnom položaju. Onaj podli Braban i zli vrtari hoće da te smaknu pre kraljevog povratka, jer se tako ne izlažu opasnosti da se otkrije istina.

— Gospon' konju, — zakuka Mali Žan — ne znam kako da se izvučem odavde!

— Već sam smislio — odgovori konj. — Stavićeš na sebe bojnu opremu barona Brabana, uzjahaćeš me, i još ove noći kradom ćemo se izvući iz dvora.

— A kuda ćemo, gospon' konju? Žao bi mi bilo da nikad više ne vidim lepu princezu.

— Prepusti to meni. Odvešću te u borbu, a ti ćeš se ponašati tako da će kralj biti zadovoljan.

Mali Žan posluša konja i uze bojnu opremu barona Brabana: zelen oklop, zelene čizme, zelen šlem i veliki mač u zelenim koricama. Tako opremljen i obučen, uzjaha na belca, i obojica pođoše u rat.

Stigli su baš usred ljute bitke. Kralju, princezinom ocu, pretio je potpuni poraz; nije imao dosta ljudi, a Gijom Veliki, njegov neprijatelj, bio je tako jak da mu se niko živi nije mogao odupreti. Nesrećni kralj beše već izgubio i poslednju nadu.

— Kraljevinu onome ko ubije Gijoma Velikog i osigura mi pobedu! — uzviknu on.

U tom trenutku pored njega prolete brzo kao munja ratnik u zelenom oklopu, na leđima belog belcatog konja. Jurio je takvom brzinom da mu je šlem pao s glave, i oko lica mu se zalepršala, svilena i kovrdžava, najlepša zlatna kosa koja se mogla zamisliti.

U dva skoka belac se našao usred neprijateljske vojske. Sedeći na njegovim leđima, Mali Žan je vitlao mačem tako vešto da su glave oko njega padale kao zrele kruške.

Neprijatelji su se razbežali kud koji, i pred Malim Žanom je ostao još samo kralj Gijom Veliki, koji ga je nadvišavao za lakat. Belac se

prope, tako da je njegov jahač sad bio na istoj visini s protivnikom, i Mali Žan jednim zamahom preseče grlo strašnom Gijomu. Istog časa skoči na zemlju, podiže odrubljenu glavu i strpa je u svoju torbu.

Čim su to obavili, belac odnese mladića natrag u dvor isto onako brzo kao što je i došo, i Mali Žan vrati svu opremu barona Brabana tamo odakle ju je uzeo.

Ceo dvor je brujao kao košnica. Na vest o pobedi sve se okrenulo tumbe. Kralj je poslao zapovest da se oslobode svi zatvorenici, i Mali Žan je sad mogao slobodno da se vrati u svoju kolibu.

Uz lupu doboša, jeku truba i lepršanje razvijenih zastava vladar se vrati svome dvoru. Nežno poljubi kćer i reče joj:

— Priredići veliku gozbu da proslavim ovaj divan dan; na žalost, ne znam ko je onaj hrabri ratnik koji je izvojevao pobedu i pogubio strašnog Gijoma Velikot.

— Kako je izgledao taj junak? — upita princeza.

— Tako je brzo jurio da mu se nisu mogle raspoznati crte lica; jedino što mogu da kažem, to je da je jahao na jednom belcu, na sebi je imao zelenu bojnu opremu, a divna zlatna kosa padala mu je na ramena. Žao mi je što ne znam ko je on, jer sam obećao kraljevinu onome ko pobedi Gijoma Velikog.

Princeza se seti Maloga Žana, jer je znala da se pod onom vlasuljom od ovčije kože skrivaju zlatne kovrdže. Ali pošto je to bila njegova tajna, ćutala je kao zalivena.

Svi su se posadili za svečanu trpezu. Baš u trenutku kad su sedali, u dvoranu uđe, sav iskićen trofejima, baron Braban. Bio je u svojoj zelenoj bojnoj opremi.

— Vaše veličanstvo, — reče, šepureći se kao ćuran — želeli ste da znate ko je pobedio Gijoma Velikog. Zar ne poznajete moju zelenu opremu?

Naravno, kralj ju je odmah poznao, pa stoga odgovori:

— Obećao sam kraljevinu onome ko pobedi moga strašnog neprijatelja. Kraljevska se reč ne poriče. Hodite ovamo i sedite desno do mene.

Baron brzo zauze počasno mesto koje su mu dodelili. Nije se dao zbuniti, i mirno je primao laskave reči i čestitke prisutnih.

Poče večera. Kralj je bio zamišljen, a princeza tužna. Još se nadala . . .

Kralj se naže ka baronu, svom susedu za stolom, i reče:

— Nisam znao, prijatelju, da među svojim konjima imate onakvog belca.

— Znate, — odgovori samouvereno Braban — ja u stvari nemam belih konja, ali sam u vašoj konjušnici našao jednog, ne znam čijeg, pa sam ga uzeo.

— Dobro vam je poslužio, — odvrati kralj — nikad u životu nismo videli bržeg konja.

Nastaviše da jedu, a onda se kralj opet obrati Brabanu:

— Vidim da vam je kosa crna, a rekao bih da je pobednik Gijoma Velikog imao plave kovrdže.

— Dabome! — povika nekoliko zvanica.

Ali baron nije gubio prisustvo duha.

— Stavio sam na glavu vlasulju da me neprijatelj ne bi poznao.

Princeza oseti kako joj suze naviru na oči. Baci pogled kroz prozor i opazi Maloga Žana u njegovom. prljavom radnom odelu, prsta umotana krpom, a glave pokrivene ovčijim runom; prevozio je kolicima štalsko đubre.

— Oče, — reče ona kralju — danas je svima praznik. Volela bih da onaj mladi vrtar dobije mesto za stolom, kao i ostala služinčad.

— Neka bude! — odgovori vladar. — Neću da te žalostim na današnji dan. Dovedite ovamo tog momka!

Kada se pojavi Mali Žan, u onakvom odelu, ljudi prsnuše u smeh. A on priđe da pozdravi kralja i princezu, kao što je red, pre nego što zauzme svoje mesto za stolom. Princeza se više nije mogla uzdržati, već reče:

— Mali Žane, skini s glave tu vlasulju.

Mladić je malo oklevao, pa onda uradi ono što mu je naređeno, i svi ugledaše divne plave kovrdže, koje su mu uokviravale lice i padale na ramena, meke kao svila.

Kralj je sedeo kao gromom pogođen.

— Dakle, to je tvoja prava kosa! — uzviknu on.

— To, vaše veličanstvo.

— Pa da nisi onda ti ubio mog neprijatelja Gijoma Velikog?

Mali Žan pade na kolena pred kraljevom naslonjačom.

— Tako je, vaše veličanstvo, ja sam to bio; uzjahao sam belca i umešao se u bitku.

Baron Braban vide kako su na njega upereni pogledi puni podozrenja, pa progunđa:

— Zar nisu svi zapazili moju zelenu opremu?

— Ja sam je uzeo — odgovori Mali Žan — da idem u boj, dok ste se vi ovde prenemagali kao da ste bolesni.

— Oho! — reče kralj. — Ovo je, bogami, ozbiljna optužba. Imaš li, momče, nekoga ko bi mogao da svedoči za tebe?

— Imam, vaše veličanstvo — odgovori Mali Žan.

— Gde je taj?

— Tu, blizu.

— Idi i dovedi ga.

Mali Žan nije čekao da mu se to dvaput kaže. Istrča iz dvorane, odjuri do konjušnice i dovede svoga belca.

— Ovaj je poludeo! Gle ti drskosti! — zagrajaše kraljeve zvanice kad su se mladić i životinja pojavili u dvorani.

Konj se uputi pravo kralju, triput klimnu glavom u znak pozdrava i reče:

— Vaše veličanstvo, sve što je izjavio Mali Žan prava je istina. Obojica smo bili u boju i pobedili smo neprijatelja. Mali Žan je odrubio glavu Gijomu Velikom.

Možete zamisliti koliko su svi bili iznenađeni. A najviše od svih zaprepastio se kralj kad je čuo konja kako govori. Ali nisu imali vremena da se dugo iščuđavaju. Mali Žan izvadi iz torbe glavu neprijateljevu i pokaza je kralju.

— Ti ćeš dobiti moju kraljevinu, kao što sam obećao — izjavi onda svečano kralj.

Zlog i kukavičkog barona rastrgli su konjima načetvoro, Mali Žan se oženio princezom, kralj je bio srećan i zadovoljan, a belac je od

tada živeo u dvoru kao bubreg u loju.

KAKO JE ZELEN-GRAŠAK NASAMARIO GAZDA-PARAJLIJU

Bio jednom jedan bogati vlastelin po imenu Parajlija. Imao je slugu, koji se zvao Zelen-Grašak. Taj je sluga bezbroj puta tako majstorski izigrao gazdu da ga je ovaj najzad najurio. Zelen-Grašak je za vreme svoga službovanja bio sakupio lepu sumicu, pa je kupio sebi kuću tik uz zamak, kraj puta kojim je vlastelin morao proći kad je išao u lov.

Jednog lepog jutra kad je čuo da će Parajlija u lov na zečeve, ugursuz se namesti da ga vreba sa kućnog praga. Čim ga je ugledao kako se približuje, uđe u kuću, uze šerpu u kojoj mu se kuvala supa i spusti je na sto pored prozora, pa baš u onom trenutku kad je vlastelin tuda prolazio ubaci u nju nekoliko povećih komada gvožđa koje je prethodno usijao na vatri. Supa poče da vri i da prska na sve strane, a Zelen-Grašak zgrabi bič i stade da šiba sud, govoreći pri svakom udarcu:

— Kuvaj se, supo!

Parajlija stade kao ukopan kad vide kako supa vri pod Zelen-Graškovim bičem, daleko od vatre i ognjišta.

— Prijatelju, — upita on — kako se to ova tvoja supa puši i ključa tako daleko od vatre?

— Gospodaru, — odgovori sluga, klanjajući se kao što je red — tajna je u ovome biču. On je naterao supu u šerpi da vri.

Parajlija zinu od čuda.

— Eto ti korisne stvarčice! — povika. — Onda ne bih morao više da držim one sluškinje što mi prožderu sve pod bogom, a pri tom su

lenje kao bube. Hoćeš li da mi ustupiš taj bič?

Šeret se tobož zamisli. Taj bič je napravio svojim rukama tog istog jutra, i on ga je stajao samo malo truda. Međutim, sad odgovori vlastelinu:

— Da vam učinim uslugu, prodaću vam ga; ali, duše mi, ne zarađujem pri tom ni pare. Veštac od koga sam ga dobio tražio je sto srebrnjaka.

Vlastelin, velika tvrdica, brže-bolje izračuna koliko će uštedeti na vatri i kuvaričinoj plati, i odluči se:

— Kupujem ga!

Zatim, duboko uzdišući, dade onoliko novaca koliko je tražio njegov bivši sluga, uze bič pod mišku i vrati se iz onih stopa kući pošto je jedva čekao da isproba kupljenu stvar.

Još nije bilo vreme ručku, pa gazda zato naredi jednoj sluškinji da mu donese čajnik pun hladne vode. Čim se sud našao pred njim, on poče da ga šiba, kao što je radio Zelen-Grašak, i reče zapovednički:

— Vri, čajniku!

Čajnik nije provrio, a tvrdoglava voda je i dalje bila hladna. Dvadeset puta je Parajlija ponovio pokušaj, ali bez ikakvog uspeha. Kad su ga čule kako psuje i besni sam u sebi, sluškinje se sjatiše oko njega jer su pomislile da im je gazda poludeo. Jedna od njih se usudi da zapita:

— Što to radite u ovo doba, gospodaru, sa tim čajnikom i bičem?

Obliven znojem, umoran od bičevanja čajnika, Parajlija se okrete devojkama i odgovori:

— Voda treba da provri ako udaram čajnik ovim bičem.

— A gde ste kupili bič?

— Kupio sam ga od Zelen-Graška, a koštao me je sto srebrnjaka.

Na te reči sluškinja se zakikota, a sve drugarice joj se pridružiše. Parajlija ih nije ni pitao zašto se smeju, jer odmah shvati da se rugaju njegovoj naivnosti. „Otići ću sutra do Zelen-Graška“, pomisli on. „Skupo će mi platiti ovu podvalu. “

Do ušiju bivšeg sluge brzo stiže vest da je gazda ljut i da će doći da ga kazni; ali on ga je čekao kao da mu je savest potpuno čista.

Ovoga puta, kad se Parajlija pojavio gore na drumu ugursuz je bio u kuhinji, sa svojom ženom.

— Katarino, — reče joj on — jesi l' zapamtila šta smo se dogovorili?

— Naravno, mužiću — odgovori Katarina.

Treba reći da je malo pre toga Zelen-Grašak vezao ženi oko vrata, ispod marame, bešiku punu ovčije krvi. A videćete zašto je to uradio.

Ljut kao ris, sa batinom u podignutoj ruci, vlastelin upade u kuću.

— Bedniče, — zaurla, a iz očiju su mu sevale munje — nasamario si me onim svojim „kuvaj se, supo" i običnim bičem. Sad ću ti izbrojati rebra batinom! Ne znam da li ćeš provreti, ali će ti biti vrućina.

Zelen-Grašak smesta zacvile:

— E, dobri moj gospodaru, nisam ja nimalo kriv. To mi je ova moja zla žena kazala šta da radim, tako mi svega na svetu!

A onda suze prestadoše da mu teku iz očiju, i on se okrete Katarini.

— Prokletinjo, — izdra se na nju — vidiš kako si rasrdila ovog dobrog gospodnjna, pa se, eto, ispizmio na mene i 'oće da me bije! Dosta mi je već tvojih rđavih saveta. Zagorčala si mi život!

I pre nego što je Parajlija stigao da se umeša, Zelen-Grašak dočepa nož i zari ga ženi u grudi. Krv šiknu i natopi odelo nesrećne žene, koja se odmah prući na zemlju.

Taj tragični događaj smesta utiša vlastelinov gnev.

— Uh, Zelen-Grašku, zašto si to učinio? — povika on. — Nećeš se dobro provesti zbog ovoga, a lako se može desiti i da ti namaknu omču na vrat.

— Mislite da će me obesiti?

— To je sigurno ko u vosku!

— E, bogme, ja ne želim da visim! Sad ću to nekako da udesim.

— Šta ćeš da uradiš?

Mangupčina izvadi iz džepa jednu pištaljku, naže se nad ženu, koja je ležala na podu, dunu triput u pištaljku i reče:

— Tirlirlili, povrati mi se ti!

Žena malo mrdnu prstima. Zelen-Grašak opet zapišta triput i reče:

— Tirlirlili, povrati mi se ti!

Katarina mrdnu rukama i nogama.

— Pazite sad dobro, gospodaru, uz treći put će ozdraviti.

Pa onda opet izvede svoju majstoriju ponavljajući:

— Tirlirlili, povrati mi se ti!

Žena otvori oči, pridiže se malo, pa onda ustade na noge i nastavi mirno da posluje po kući. Da nije bilo krvavih mrlja na njenoj marami i na podu, mogao bi se čovek zakleti da se ništa nije ni dogodilo.

Parajlija nije mogao da dođe k sebi od čuda.

— Zelen-Grašku, — upita — otkuda ti ta pištaljka?

— Prodala mi je jedna stara veštica. Njom možete da oživite svakog mrtvaca, ma kakav da je bio razlog njegovog odlaska na onaj svet.

— To je zgodna stvarčica — izjavi vlastelin. — Da li bi hteo da mi je prodaš?

— Hoću, bogme, kad vi to želite.

— A koliko tražiš za nju ?

— Onoliko koliko je mene koštala, ni pare više: dvesta srebrnjaka,

Parajlija mu izbroja novac, uze pištaljku i ode.

Bio je vrlo zadovoljan tim pazarom. Pištaljka koja diže ljude iz mrtvih može uvek da koristi čoveku.

Posle nekoliko dana pojavi se kod Parajlije jedan njegov poverilac, grub i neotesan čovek. On zatraži svoj novac, a vlastelin poče da mu osporava visinu sume. Posvađaše se i Parajlija, zaslepljen besom, izvuče mač iz korica i proburazi svog poverioca.

Kad je ugledao leš na podu, smesta se pokaja, a uz to se uplaši da će zbog toga odgovarati pred sudom. Ali u istom; času seti se pištaljke koju je kupio od Zelen-Graška. Bila mu je još u džepu, i on je brzo izvuče, dunu u nju triput i izgovori:

— Tirlirlili, povrati mi se ti!

Mrtvac i ne trepnu.

Triput ga je Parajlija tako preklinjao, ali se čovek nije digao iz mrtvih. Onda vlastelin udari u pištanje, urlajući uz to bez prestanka „tirlirlili“, i sva posluga dojuri da vidi šta se to dešava.Kad su čuli da je gazda tu pištaljku koja oživljava mrtve dobio od Zelen—Graška, glasno se nasmejaše uprkos ozbiljnoj situaciji.

— E, sad mi je dosta! — progunđa Parajlija. — Smrsiću konce tom prokletom nevaljalcu!

Sutradan, po gospodarevom naređenju, dvojica slugu se pojaviše u Zelen-Graškovoj kući.

— Siroti naš prijatelju, — rekoše svome negdašnjem drugu — sad si prekardašio. Naredili su nam da te strpamo u ovu veliku vreću i bacimo u reku.

Govoreći to, razmotaše jednu veliku vreću za so.

Zelen-Grašak se branio i rukama i nogama.

— Neću da idem tamo! Neću! — drao se iz sveg glasa.

Ali momci su bili snažni a on slabačak; začas ga savladaše i strpaše u vreću, pa ga zajednički ponesoše ka reci.

Reka je bila daleko. U vreći se Zelen-Grašak neprekidno bacakao i vikao:

— Neću da idem tamo! Neću!

Vreća u kojoj se koprca čovek nije lak teret čak ni za dvojicu jakih momčina. Vreme je bilo vrlo toplo, pa su vlastelinove sluge ubrzo ožednele. Na sreću, svakoj muci ima leka: pored puta je stajala jedna gostionica primamljiva izgleda.

Ljudi spustiše svoj teret pred vrata i uđoše u gostionicu da iskape po jednu čašicu.

Nesrećni Zelen-Grašak je i dalje kukao u svojoj vreći:

— Neću da idem tamo! Neću!

Put nanese tuda neku protuvu Finoa, koji je stalno merkao gde će nešto da ućari. Čim je spazio vreću bez sopstvenika, ne predomišljajući se pruži ruku da je zgrabi i ponese, ali se trže, sav užasnut, kad vide kako se vreća pomiče i iz nje dopire ljudski glas:

— Neću da idem tamo! Neću!

Kad se malo povratio od straha, Fino se približi vreći i dodirnu je.

— A kuda to nećeš da ideš, burazeru? — upita on.

— Eto, — odgovori iz vreće Zelen-Grašak — vode me nekoj princezi i hoće da me njom ožene, a ja neću!

— A je l' bogata ta princeza?

— Najbogatija u zemlji.

— Pa, 'oćeš li da mi ustupiš mesto?

— Vrlo rado. Samo odveži vreću.

Fino to odmah učini, pomože Zelen-Grašku da se izvuče iz vreće, pa se onda, uz njegovu pomoć, sam u nju uvuče. Pošto je brižljivo zavezao vreću, Zelen-Grašak strugnu, srećan i presrećan.

Vlastelinove sluge izađoše iz gostionice, pošto su u međuvremenu ugasile žeđ. Podigoše teret i odmah opaziše da se njihova mušterija više ne buni.

— Gle kako je miran! — reče jedan.

— Sigurno je najzad shvatio da mu kuknjava ništa ne pomaže — odgovori drčgi.

Uto stigoše već i do reke i zaustaviše se na jednoj okuci, gde je obala bila vrlo strma. Uzeše vreću, svaki za po jedan kraj, zaljuljaše je bojeći: „Jedan, dva, tri!“ i baciše u reku.

Vreća pade u vodu uz jedno glasno — pljus!

Parajlija dobro nagradi svoje sluge što su ga oslobodile prokletog ugursuza koji ga je toliko puta namagarčio.

— Sad sam miran, taj se više neće vratiti...

— Bogme, i neće! — odgovoriše sluge. — Ne vraćaju se ljudi često odande gde se on sada nalazi.

Posle večere, kad vlastelin izađe malo na trem da se nadiše svežeg vazduha, ugleda gde se iz daleka uputilo k njemu stado krava. Krave su bile tako lepe da ih se Parajlija nije mogao nagledati.

Stado je gonio neki čovek, i vlastelinu se učini da je to glavom Zelen-Grašak, pa pozva jednog od svojih slugu.

— Pogledaj de, molim te, pošto te dobro služe oči. Jesam li ja obnevideo, ili je onaj tamo što goni stado zaista Zelen-Grašak?

— To nije mogućno, — odgovori sluga — ja sam ga bacio u vodu ovim svojim rođenim rukama.

— Pogledaj malo bolje!

— To nije Zelen-Grašak. To ne može biti Zelen-Grašak.

Stado se primicalo sve bliže i bliže, i već je prolazilo kraj samog dvorca. Čovek koji ga je gonio povika:

— Ajs-aaa!

— To je Zelen-Graškov glas — promuca Parajlija.

Ali to nije bio samo njegov glas, nego Zelen-Grašak glavom i bradom. Kad dođe do dvorca, skide kapu i učtivo pozdravi vlastelina, vičući:

— ’Bar veče, dobri moj gospodaru!

— Šta ! — odgovori Parajlija. — Zar si to ti?

— Ja, nego ko!

— A odakle dolaziš s tim divnim stadom?

— Ah, gospodaru, ne pitajte me samo ništa o tome! Vaše su me sluge bacile u reku kod onog vrbaka, i tu sam našao samo ovu rogatu marvu, pa sam je poveo sa sobom. A da su me, ne daj bože, bacili samo pedesetak stopa uzvodno, pored onih topola, mogao sam da pokupim isto ovoliko vranaca, tako divnih da im nema ravnih u celome ovom kraju.

Parajlija zinu od čuda.

— Ama, je l’ ti to govoriš istinu?

— Dajem vam reč, gospodaru!

— Znači, da ja sad odem tamo, konji bi bili moji?

— Za to vam stojim dobar.

— Pošto si ti već bio na tome mestu, hoćeš li da povedeš moje sluge?

— S drage volje!

Na izričito gospodarevo naređenje pojaviše se dvojica slugu, strpaše ga u vreću za so i ponesoše ka reci. Zelen-Grašak im je pokazivao put.

Povorka prođe pored vrbaka i stiže do topola.

— Tu smo! — reče Zelen-Grašak.

Sluge dograbiše vreću za dva kraja, zaljuljaše je brojeći: „Jedan, dva, tri“, i zavitlaše u reku.

Vreća pade u vodu uz jedno glasno — pljus!

Vlastelin sad leži na dnu reke, Zelen-Grašak je postao imućan trgovac — i ovoj priči je kraj.

MALI PJER I BELA MAČKA

Živeo je jednom jedan kralj koji je imao tri sina. Prvi se zvao Garavko, drugi Plavojko, a treći, najmlađi, Mali Pjer. Starija braća su ga pomalo prezirala, jer su njih dvojica bili krupni i snažni a on mršav i slabačak, ali je zato imao više pameti u malom prstu nego oni u svojim ogromnim telesinama.

Jednog dana kralj reče sinovima:

— Ostareo sam, sinovi moji, i došlo je vreme da jedan od vas nasledi ovo kraljevstvo. A ja bih hteo da onaj koji dobite sve moje imanje ume da se snađe u životu. Zato ću dati krunu onome od vas koji bude došao do najlepše princeze, najlepših konja i najlepših kočija.

I tako se tri mladića uputiše u svet. Išli su, išli, i na kraju stigoše do jednog raskršća odakle su se račvala tri puta.

— Ja sam Najstariji i izabraću ovaj put — izjavi Garavko.

— A ja ovaj — dodade Plavojko.

— E pa, ja ću poći onim što je preostao — uzdahnu Mali Pjeo.

A onda se dogovoriše:

— Tog i tog dana naći ćemo se opet na ovom raskršću.

Mali Pjer krenu svojim putem. Išao je dugo, dugo, a za to vreme razmišljao: „Nisam ni dovoljno velik ni dovoljno snažan da osvojim najlepšu princezu, najlepše konje i najlepše kočije. Mogao sam s mirom da ostanem kod kuće, umesto što se ovako potucam po belom svetu.“

Put odvede Malog Pjera u neku gustu šumu. Odatle je nastavio da ide drugom stazom, pa onda trećom. Već se bio dobro zamorio kad

najzad stiže do jedne sirotinjske kolibe, koja je izgledala sasvim napuštena.

Obiđe je sa svih strana i jedino što opazi u blizini beše jedna lepa bela mačka, nauljenih ušiju i ružičaste njuškice, koja je radoznalo posmatrala kako se četiri gadne krastave žabe igraju kraj obližnje bare.

Mali Pjer učtivo pozdravi belu mačku, pa sede na prag kolibe da sačeka povratak sopstvenika; hteo je da ih zamoli da ga prime na prenoćište.

Sedeo je tako, tužan i nesrećan, glave zagnjurene u šake, i razmišljao o tome kako neće dobiti krunu nego će zemljom vladati jedan od njegove braće; a pošto ga ni Garavko ni Plavojko nisu voleli, sigurno će s njim loše postupati kad ne bude više oca da ga brani.

Dok je tako sedeo zadubljen u crne misli, oseti kako ga dotiče nešto meko i toplo, i vide da je to bela mačka; pruži ruku pa je nežno pomilova po svilenom krznu.

Mačka poče da prede, a onda skoči Malom Pjeru u krilo, pogleda ga krupnim zelenim očima i reče:

— Zašto si tužan?

— Gospođo mačko, — odgovori Mali Pjer ljubazno kao što je red — otac je obećao krunu onome od nas trojice sinova koji bude doveo najlepšu princezu, najlepše konje i najlepše kočije.

— A da li ti zaista toliko želiš tu krunu?

— Braća me ne vole, i kada oca ne bude više među živima, onaj koji sedne umesto njega na presto zagorčavaće mi stalno život. Eto zato sam tužan.

— Kako ti je ime?

— Zovu me Mali Pjer.

— Slušaj, Mali Pjere, sutra se vrati u očev dvorac. Mene uzmi u naručje, a one četiri krastave žabe što su se igrale tamo kraj bare zatvori u vreću i ponesi na leđima. Ali to još nije sve. Vidiš li ovo orahovo drvo? Podigni prvi orah koji padne s njega i stavi ga u džep.

— Time neću steći princezu, konje i kočije.

— Uradi kao što sam ti rekla. Kad stigneš pred oca, pomiluj me kao što si uradio maločas, zatim češagijom istimari leđa žabama, a orah slomi prstima.

— Poslušaću vas, gospođo mačko — odgovori Mali Pjer.

Pošto je prenoćio u pustoj kolibi, on se ujutru diže, uze mačku u ruke, strpa četiri krastave žabe u vreću i ode pod drvo koje mu je pokazala mačka. Jedan orah baš u tom času pade mu pred noge, a on ga podiže i metnu u džep. Tako natovaren pođe putem koji je vodio u dvorac njegovog oca.

Kad stiže na ono raskršće, ugleda braću.

Garavko je sedeo u lepim srebrnim kočijama koje su vukla četiri vranca, a kraj njega je sedela divna princeza kose crne kao gar.

Plavojkove kočije bile su zlatne, a vukla su ih četiri belca; s njim u društvu bila je prelepa princeza, kose žute kao zrelo žito.

Kad su ove dve momčine ugledale najmlađeg brata kako dolazi pešice, sa mačkom u naručju i starom vrećom na leđima, prsnuše u gromoglasan smeh, govoreći:

— E vala, ti nećeš dobiti očevu krunu!

A onda nastaviše put u svojim divnim kočijama. Mrtav umoran, Mali Pjer se vukao za njima. Kad su stigli u dvorac, sve sluge navališe da mu se rugaju.

— Siroti Mali Pjere, dobro si bogme izgurao! — povikaše, pretvarajući se da ga sažaljevaju.

Mali Pjer nije imao kad ni da se odmori, jer je kralj odmah poslao po njega. Mladić je zatekao oca pred dvorcem; u tom času baš se divio princezama, konjima i kočijama koje su doveli njegovi stariji sinovi, i nije znao koga da proglasi za pobednika.

Kad vide da mu se približuje najmlađi sin, on planu:

— Hoćeš li da mi se rugaš? Poslao sam te po lepu princezu, lepe konje i lepe kočije, a ti — gle šta si doneo!

Mali Pjer ne odgovori ništa, ali mu dođe da zaplače. Spusti belu mačku na zemlju i tužno je pomilova. Zatim izvadi iz vreće krastave žabe i pređe im češagijom preko leđa. Najzad izvuče onaj orah iz džepa i slomi ga prstima.

U istom času, mada je vreme bilo mirno i vedro, kao obično početkom proleća, odjeknu užasan pucanj groma. Orah ispade Malome Pjeru iz ruku i poče da raste; postajao je sve veći i veći, i pretvorio se u blistave kočije od dijamanata i raznog dragog kamenja.

I četiri krastave žabe počeše da rastu; postale su velike prvo kao zečevi, pa kao psi, pa kao telad, dok se najzad nisu pretvorile u četiri divna riđa konja, koji se sami upregoše u one kočije.

Ljudi su zadivljeno piljili u to čudo, kad se iznenada iz svih grla začu krik. Mali Pjer se okrete i vide pored sebe bajnu princezu kakva se ni u snu ne viđa; u svojoj crvenkasto-zlatnoj kosi imala je svetlucavu dijademu, umotana je bila u krzno belo kao sneg, a krupne oči bile su joj zelene kao smaragdi.

Kralj im priđe i reče:

— Mali Pjere, zaslužio si moju krunu, i ako ova lepa princeza na to pristaje, uzećeš je za ženu.

I tako je svečano proslavljena svadba, o kojoj se još dugo pričalo u celom kraljevstvu.

KRALj I TRGOVAC

Živeo je nekad u blizini jednog velikog grada neki trgovac koji je ceo život proveo praveći i prodajući sirće. Taj je trgovac imao jedinca sina, lepog i poslušnog mladića, koji je u svemu ugađao ocu i ništa nije radio bez njegovog odobrenja. Kad je napunio dvadeset godina, trgovac namisli da ga oženi.

U gradu je živeo kralj; vladao je mudro i nije nametao podanicima suviše velike poreze. Kao svi kraljevi, i ovaj je imao dvor, a u dvoru velikaše i dvorane obučene u divnu odeću; oni su skupo stajali kralja, jer se ta divna odeća plaćala iz njegove kase. Kralj je imao osamnaestogodišnju kćer jedinicu, lepu kao vila iz bajke, a uz to nežnu i poslušnu.

Trgovac sirćetom bio je basnoslovno bogat, ali niko to nije znao, jer je on vodio život kakav dolikuje njegovom staležu i nije trošio novac po krčmama časteći prijatelje; i on i sin su se oblačili pristojno ali ne raskošno, i da bi stigli s jednog mesta na drugo služili su se rođenim nogama, a ne kočijama i konjima sa skupocenim amovima.

— Želim da se oženiš onom koju ti srce hoće — govorio je trgovac sinu. — Dovoljno sam bogat da možeš zaprositi svaku devojku, ma kome rodu pripadala.

Kralj je, opet, bio siromašan. Sanduci u njegovoj riznici stajali su sasvim prazni. Ali to niko nije znao, jer se on i dalje vozio u lepim kočijama, jahao na bogato okićenim konjima, i priređivao velike gozbe; na te gozbe je dolazilo mnoštvo lepe gospode i dama, koji su se kljukali ukusnim jelima, brisali ruke o damaske stolnjake i ogovarali vladara koji ih je lepo ugostio.

A kraljevi su džepovi bili tako prazni da je, kad je bio sam, jeo samo kupus sa slaninom, a nije bio siguran ni da li će sutradan imati čak i to.

— Kćeri moja, — reče on jednom princezi — ja ti ne mogu dati ni pare miraza. A ko je ikada video kraljevsku kćer bez miraza? Ako se za to dozna, teško nama! Stoga se moraš udati za princa Naduvenka.

— Ali, oče, — odgovori princeza tužno — Naduvenko je star i ružan, i ja ga ne volim.

— Kćeri moja, — na to će kralj uzdišući (jer je mnogo voleo svoju jedinicu) — nemamo drugog izbora. Princ Naduvenko ima dvorac, imanja i šume; on priređuje raskošne gozbe i ima mnogo prijatelja u svome dvoru. Zatražio mi je tvoju ruku, a ja sam mu je dao.

Princeza se uvek pokoravala očevoj volji. Zato i sada ne reče ništa, ali kada se našla sama u svojoj sobi, gorko zaplaka.

Uskoro je princ Naduvenko došao u posetu onoj koju je već smatrao kao svoju verenicu. Obasuo ju je laskavim rečima, diveći se njenoj lepoti i mladosti, a ona ga je posmatrala sa gnušanjem, jer je bio veoma ružan u svojoj divnoj opremi: svilenom grudnjaku izvezenom zlatom i ogrtaču od najskupocenijeg krzna.

— Ah, prelepa princezo, voleo bih da u vašu čast priredim veliku gozbu, na koju će doći sve važne ličnosti iz mog kraljevstva i okolnih zemalja. Hoćete li da to bude iduće subote?

— Da, gospodaru, — odgovori princeza, pošto joj je otac dao znak da pristane.

Kada je princ Naduvenko otišao, princeza se pope u svoju sobu, sede kraj prozora, i dugo je ronila suze gledajući nekud u daljinu.

Gozba koju je priredio Naduvenko prevazišla je sve što se može zamisliti. Zvanice su jele najređa jela i pile najopojnija pića, služena u zlatnom posuđu i srebrnim peharima. Preko stotine slugu — štitonoša, hlebara, peharnika, pratilaca, lakeja — stajalo je iza gostiju i punilo im tanjire i čaše, ne očekujući da oni to zatraže i najmanjim znakom.

Kad se gozba završila, Naduvenko ljubazno otprati princezu do kola i upita da li joj se ručak svideo. Ona opazi zadovoljan izraz na

očevom licu, pa zato odgovori da jeste. U tom času primeti da joj je verenik grbav. Kad se vratila kući, plakala je dva puna sata sedeći kraj prozora.

Iduće nedelje Naduvenko pozva princezu u lov. Ne mogu se rečima opisati sve one skupocene kočije, mnogobrojni psi, divni konji, zlatna odeća lovačkih momaka koji su duvali u zlatne trube. Kad su ulovili divljač, poslužena je užina u divnom lovačkom paviljonu sagrađenom u šumi naročito za tu priliku i ukrašenom najskupocenijim predmetima.

Kad je uslužno otpratio princezu do kola, Naduvenko je upita kako se provela u lovu; kad vide da joj otac izgleda zadovoljan, ona odgovori da se lepo provela. Istovremeno opazi da joj je verenik krivonog. Kad se vratila kući, proplakala je kraj prozora celu noć.

Nije prošla ni nedelja dana a princ Naduvenko pozva princezu i njenog oca u ribolov koji je u njihovu čast priredio na obližnjem jezeru.

Zamislite najčarobniji prizor o kome možete samo da sanjate, pa ipak to neće biti ni bleda slika Naduvenkove zabave na vodi. Čitava flota brodova sagrađenih od najređeg drveta, sa svilenim jedrima i veslima ukrašenim zlatnim klincima, zaplovila je jezerom. U nekim lađama nalazili su se samo svirači, i vetar je donosio do ušiju zvanica najlepše melodije.

Brod kojim su se vozili kralj, princeza i Naduvenko bio je ukrašen ćilimovima nabavljenim u dalekim zemljama, a iz kadionica su se širila mirisna isparenja.

Na određenom mestu ribari baciše svoje mreže ispletene od srebrnog konca, i zvanice su se zabavljale posmatrajući ih kako iz vode izvlače ribice koje se praćakaju.

Dok je ljubazno pratio princezu do kola, Naduvenko je upita da li ju je ribolov razonodio. Pošto je primetila da joj je otac ushićen, ona odgovori da jeste. A tada primeti da joj je verenik ćorav. Kad se vratila kući, provela je u suzama, kraj prozora, celu noć i ceo sutrašnji dan.

Baš tog dana trgovac sirćetom i njegov sin behu došli u grad radi nekih nabavki. Kad su prolazili pored dvorca, trgovčev sin diže

pogled i vide lepu princezu gde plače na prozoru. Bila je tako divna i dirljiva, sa svojom raspuštenom zlatnom kosom i obrazima mokrim od suza, da mladić uzviknu i zastade.

Taj krik privuče princezinu pažnju; ona spusti pogled i opazi lepog mladića. Njegovo je lice,

okrenuto k njoj, bilo tako puno nežnosti i saučešća da se ona i nehotice osmehnu.

Trgovac je sve to dobro video, i zato se nije začudio kad mu se sin obratio ovim rečima:

— Oče, obećali ste mi da ću moći da uzmem za ženu onu koju mi srce zaželi. S vašim odobrenjem, neću se oženiti nijednom drugom do onom divnom devojkom.

— Sine, — odgovori trgovac — želje ti nisu baš bogzna kako skromne; ono je glavom princeza, kraljeva kći. Ali, neću prekršiti datu reč — ti ćeš je uzeti za ženu.

Sutradan trgovac obuče svoje crno radno odelo i na noge obu drvene cipele, pa uze gvozdeni štap i pojavi se, zajedno sa sinom, pred dvorskim vratima. Odlučno zalupa na njih.

— Ko je? — upita jedna sluškinja.

— Trgovac sirćetom.

— Ako mislite da prodate sirće, ne kupujemo ga. Trenutno u sanducima nema ni pare.

— Ne prodajem sirće, nego hoću da razgovaram sa kraljem o nečemu što se tiče samo nas dvojice.

— Uđite, — na to će sluškinja — kralj će vas primiti.

Kad se trgovac našao pred svojim vladarem, uputi mu ove reči:

— Vi imate kćer za udaju, a ovaj moj sin napunio je dvadesetu; juče je video princezu, i neće da se ženi nijednom drugom. Zato sam došao da je isprosim. Sin mi je valjan mladić, vičan mome zanatu.

— Hm! — reče kralj. — Tvoja je ponuda poštena. Samo, moja je kći verena za princa Naduvenka; ja sam mu obećao njenu ruku.

— Šta! — povika trgovac. — Za onog princa Naduvenka, ružnog, grbavog, krivonogog i ćoravog!

— Avaj, za njega glavom! — uzviknu kralj.

— A zašto više volite princa Naduvenka nego mog sina?

Kralj se za časak zbuni, jer nije umeo! da laže, pa odgovori iskreno:

— Znaš, moja kći nema nikakvog miraza, a princ Naduvenko ima dvorce, imanja i šume. Troši i kapom i šakom; tu nedavno priredio je u čast moje kćeri savršenu gozbu, divan lov i izvanredan ribolov.

Na to se trgovac sirćetom nasmeja caru u brk i pljesnu po butinama, a takvo ponašanje još niko nije video u kraljevom dvoru.

Iznenađen, kralj zapita:

— A što se smeješ, prijatelju? Zar ona gozba nije bila savršena?

— Bogme, jeste, gospodaru; tu su utrošeni svi dvorci princa Naduvenka, koje je založio kod mene.

Kralj nastavi, manje uverenim glasom:

— A lov . . . zar lov nije bio divan?

— Dabogme, gospodaru; princ Naduvenko je založio kod mene sva svoja imanja da bi isplatio te troškove.

Onda kralj dodade bojažljivo:

— A onaj ribolov, zar nije bio izvanredan?

— Dabogme, dabogme, gospodaru; tu je princ Naduvenko spiskao sve svoje šume, koje je založio kod mene.

Kralj se kao gromom pogođen sruši na presto.

— Pa ti si onda veoma bogat čovek, gospodin trgovče, kad si bio u stanju da pozajmiš princu Naduvenku toliki novac?

— U plaćanje svih tih svetkovina nisam utrošio ni stoti deo svoje ušteđevine, a sve ću to nadoknaditi, i to sa zaradom, kad prodam zaloge. Imam u podrumima više od hiljadu buradi zlatnika, a pola od toga je namenjeno za kućanstvo mome sinu. Vidite, dakle, da može uzeti vašu kćer bez miraza.

— A kako je to mogućno — upita ga kralj — da princ Naduvenko, koji je po opštem mišljenju tako bogat, u stvari siromašan, a ti, običan trgovac sirćetom, imaš toliko zlata?

Trgovac se osmehnu.

— Gospodaru, razlog je taj što ja radim i ostavljam na stranu ono što zaradim, a ne trošim s prijateljima na piće po krčmama, dok princ Naduvenko hrani i poji gomilu ništarija i proždrljivaca cele godine.

— U pravu si, — izjavi kralj — i ja ovoga časa povlačim svoju kraljevsku reč datu princu Naduvenku i prenosim je na tvoga sina.

— Gospodaru, to mi je milo, ali pre nego što kažemo završnu reč moramo čuti da li princeza pristaje, jer bez toga za moga sina nema sreće.

Smesta pozvaše princezu. Kad se našla pred onim lepim mladićem kome se prethodnog dana osmehnula s prozora, ona od stida pocrvene kao bulka.

— Kćeri moja, — svečano prozbori kralj — reci mi iskreno koga bi više volela za muža: ovoga mladića ili princa Naduvenka?

Bez oklevanja princeza prošaputa:

— Oče, s vašim dopuštenjem, više volim ovoga mladića.

Tako kraljeva kći pođe za trgovčeva sina, a na svadbenu svečanost pozvano je mnogo naroda.

Kada je gozba bila završena i mladenci se povukli u svoje odaje, kralj uze trgovca za ruku i reče mu:

— Prijatelju, razmislio sam o onome što si mi pre neki dan rekao kad sam te upitao zašto je princ Naduvenko siromašan, a ti bogat. I ja sam hranio i odevao gomilu dvorana i slugu, ali od sada ću okrenuti drugi list.

— Ta vam je dobra, gospodaru — odgovori trgovac. — Ako pristajete, popićemo po jednu nas dvojica.

— Samo, na tvoj račun!

Trgovac se kiselo nasmeja, ali — kako je mogao da odbije?

I tako se završava ova priča.

FREDERIK U RAJU

Drvoseča Frederik bio je obična bitanga. Uz to treba reći da nije imao baš mnogo sreće u životu. Zazirao je od svega, a naročito od rada. Njegova žena, Gertruda, grdila ga je od jutra do mraka zbog toga što se ne prihvata nikakva posla, a Frederik bi onda gucnuo malo rakije da se ohrabri. Rakija, koja je vrlo darežljiva, ulila bi mu i suviše hrabrosti, tako da bi on, kad prestane da udara sekirom po drveću, nastavio da udara šakama po ženi, a ni ona njemu nije ostajala dužna.

Uostalom, Frederik ne bi bio baš tako rđav čovek da nije, pored toga što je pio rakiju i tukao ženu, voleo ponešto i da zdipi. Nije bio lopov u pravom smislu reči, ali ako bi se na putu našla neka kokoš, boca, alatka, Frederik bi je pokupio ne trudeći se mnogo da dozna ko joj je zakoniti vlasnik. Sve te „nađene“ stvari trpao je u jednu vreću koju je uvek nosio sa sobom. Kod kuće bi Gertruda pregledala sadržinu vreće. Ako je bila gotovo puna, nazivala je muža lopužom; ako je bila poluprazna, vikala je da je danguba — tek, razgovor se u svakom slučaju završavao tučom.

Jednog dana kada je Frederik pred kućom cepao drva — neke čvornate panjeve od kojih mu je oštrica sekire bila sva iskrzana — ugleda gde mu se približava lep starac, duge bele brade, s ogrtačem preko ramena i kapuljačom na glavi.

— Dobar dan, Frederiče — reče starac, koji ga je očevidno poznavao.

— Dobar dan, gospodine — učtivo odgovori Frederik, koji je jedva čekao da malo predahne.

— Ne poznaješ me?

— Ne, bogme, gospodine.

— Ja sam sveti Nikola.

— Može biti, gospodine, svašta se danas sreće na svetu.

— Sišao sam na zemlju da vidim kako se vladaju dečica, i još nisam stigao sve da ih obiđem. Možeš li da me primiš na prenoćište?

— Eh, gospon' sveti Nikola, s drage volje, ali moram vam odmah reći da nećete biti carski ugošćeni. Imamo samo jednu sobicu, a i ta nije baš najudobnija. Ali rado ćemo je podeliti s vama, a ako možda zaželite koji gutljajčić rakije . . .

Svetac odmahnu rukom dajući Frederiku na znanje da nije željan rakije, ali inače rado prihvata njegov poziv. Posadi se za sto između Gertrude i Frederika i zajedno s njima pojede skromnu večeru, a zatim se opruži na ležaj od trave, koji su za njega pripremili, i tako je spavao kao zaklan sve do zore, stavivši pod glavu svoje dobro napunjene bisage.

Ujutro se sveti Nikola spremi da produži put i još jednom odlučno odbi čašicu rakije, koju mu je Frederik ponudio objašnjavajući da je to čoveku najbolja potpora na putu.

— Prijatelju, — reče svetac kad je prekoračio prag kolibe — ti imaš najbolje srce u celom ovom kraju. Pre nego što sam zakucao na tvoja vrata, oprobao sam sreću u dvadesetak kuća <tepših i bogatijih od ove tvoje udžerice; zamolio sam da me prime na prenoćište, i svi su me odreda odbili. Znam da bih te uvredio kad bih ti ponudio novac za tvoje gostoprimstvo, ali ipak neću da odem dok ti ne dam tri poklona.

Svako od nas voli da prima poklone, pa i Frederika obradovaše te reči.

Sveti Nikola izvuče prvo iz bisaga lonče sa nekom žućkastom mašću.

— Uzmi ovaj lepak. Ako ga držiš u ruci i pri tom izgovoriš: „Ostani tu zalepljen", onaj kome si se obratio neće moći da mrdne s mesta.

Frederik pomisli kako mu taj poklon neće biti od velike koristi, ali iz učtivosti ne reče ništa.

Onda sveti Nikola izvadi iz bisaga jednu violinu.

— Ja ne umem da sviram u taj instrument — bojažljivo primeti Frederik.

— Ne mari! Dovoljno će biti da prevučeš gudalom po žicama i ljudi će zaigrati, i moći će da se zaustave tek kad prestaneš sa svirkom. A na kraju, ispuniću ti jednu želju. Zaželi što god hoćeš!

Frederik je dugo razmišljao. Želeo je toliko stvari, a zatražiti jednu značilo bi odreći se svih ostalih. Najzad mu se učini da je našao pravo rešenje.

— Gospon' sveti Nikola, imam, evo, jednu vreću od koje se nikad ne rastajem. Voleo bi' da, čim zaželim neku stvar, ona sama uđe u vreću i da ne izađe iz nje dok se meni ne prohte.

— Želja ti je ispunjena — reče sveti Nikola, pa ode.

Frederik požuri da oproba vrednost dobivenih poklona. Uđe u kolibu i zateče Gertrudu kako sedi na klupici ispred ognjišta. Frederik uze u ruku lončić s lepkom, kao što mu je pokazao sveti Nikola, i izgovori:

— Ostani tu zalepljena!

Gertruda se baš spremala da mu pođe u susret i da vidi šta mu je to dao njihov gost. Htede da ustane, ali nije mogla. Zato obasu muža tako strašnim psovkama da je on bržebolje oslobodi, a onda zgrabi violinu i prevuče gudalom preko žica. Zvuci nisu bili najprijatniji, ali Gertruda smesta poče da đipa kao pomamna. Igrajući, nazivala je muža najpogrdnijim imenima koja su joj padala na pamet.

„Šta mi vredi što igra?“ pomisli Frederik i prestade da svira.

Onda reši da isproba čarobnu moć vreće, pa se uputi svome susedu i poče da se šunja oko njegove kuće. Naiđe na jednog mladog pevca koji se bezbrižno šepurio.

— Uđi u moju vreću, pevče — promrmlja on.

Pevac smesta posluša. Frederik produži šetnju i stiže pred seosku gostionicu. Gostioničaru tog časa behu stigle boce s pivom, i još su stajale poređane na prozbrskoj dasci. Frederik se zaustavi na pristojnoj udaljenosti i samo prošaputa posmatrajući boce:

— Slatke moje boce, uđite u ovu vreću.

Vreća u magnovenju postade vrlo teška, a prozorska daska se raščisti. Zar je neko mogao optužiti Frederika, koji se nije približio gostionici ni na dvadeset koraka? Posle tbga on obiđe celo selo i učtivo pozva u svoju vreću još dve-tri zanimljive stvarčice.

Sad je s teškom mukom vukao svoj teret i strepeo je da se neki od prolaznika ne začudi zveketu boca koji se čuo iz vreće na njegovim leđima. Pored toga, onaj mali pevac nije bio ljubitelj piva i glasno se žalio na svoje tvrde susede. Ali Frederik ipak srećno stiže kući.

Kad opazi onako naduvanu vreću, Gertruda polete da je pretrese, kao i obično. Ali — nije uspela ni da joj se približi.

Frederik je zadovoljno trljao ruke i ponavljao u sebi: „Divan mi je poklon dao sveti Nikola! Ovaj lepak sam vredi kao sva tri.“

I tako je Frederikov život postao lepši, ne samo zbog koristi koju je izvlačio iz vreće nego, pre svega, zbog toga što dreka njegove supruge nije više remetila mir u kući. Ona je sad poštovala muža, koji je mogao po svojoj volji da je zalepi za klupicu, da je natera na igru, a — što je najglavnije — da je spreči da pretura po vreći.

Ali jednog lepog dana dođe po Frederika Đavo.

— E, moj Frederiče, došlo je vreme da pođeš sa mnom. Dosta si grešio na ovom svetu, naročito u poslednje vreme, i pričaju mi da si se lepo obogatio tuđom imovinom. Ne znam kako si izveo da ne budeš uhvaćen, ali znam da se sve plaća i da kod mene imaš poveći račun.

— Gospon’ Đavole, — odgovori Frederik, koji se baš kljukao dobrom porcijom kupusa sa slaninom, za koju je imao da zahvali svojoj vreći — gospon’ Đavole, valjda ćete me pustiti da večeram pre odlaska. Ne valja poći na dugačak put prazna stomaka.

— Dobro odgovori Nečastivi, koji je bio meka srca.

— Sedite na tu klupicu.

Gospodar pakla sede na ponuđeno mesto, a Frederik, sa najbezazlenijim izrazom lica, uze u ruku lepak svetog Nikole, kao što mu je bilo objašnjeno, i sasvim tiho reče:

— Ostani tu zalepljen!

Đavo ne obrati pažnju na te reči; mislio je da ih jadnik nesvesno izgovara pošto se uplašio od njegovog prisustva.

— Hajde, Frederiče, — reče nestrpljivo — hoćeš li završiti tu večeru?

— Još jedan zalogaj, gospon’ Đavole, i vaš sam.

Kad je progutao poslednji zalogaj, Frederik se diže. Kusi htede isto to da učini, ali se nije mogao pomeriti sa klupice. Vrpoljio se i mučio kao đavo, i kreveljio se tako da se Frederik od smeha uhvatio za stomak.

— Bolje bi bilo da me odlepiš, glupače. umesto što se ceriš ko lud!

Frederik se i dalje smejao, a Nečastivi se previjao. Najzad, kad je uvideo da mu zapovesti ne pale, pređe na umiljavanje:

— Dobri moj Frederiče, slatki moj Frederiče, dragi prijatelju, molim te odlepi me!

Frederik se uozbilji.

— Odlepiću vas, gospon’ Đavole, ako mi date reč da nećete navraćati ovamo godinu dana.

— U redu, Frederiče, dajem ti reč.

I Đavo ode. Umesto da se popravi, Frederik nastavi da živi rđavim životom; zgrtao je tuđe stvari i pio kao smuk.

Tačno posle godinu dana Repati se opet pojavi. Frederik je baš večerao.

— E, Frederiče, sada te vodim!

— Gospon’ Đavole, stojim vam na usluzi. Samo, navikao sam da posle večere odsviram jednu pesmicu na violini.

— Zar ti sviraš, Frederiče? Baš bih voleo da te čujem.

Frederik uze violinu i poče da struže gudalom tako da odjeknu užasna škripa i cijukanje.

Tek što je zasvirao, a Nečastivi zaigra. Cupkao je i batrgao se kao sumanut, uz bujicu najpogrdnijih psovki. Najzad pribeže lukavstvu:

— Dobri moj Frederiče, ako me ne budeš više terao da igram, produžiću ti rok još za godinu dana, tako mi moje đavolske časti!

Violina umuče, a Đavo se izgubi.

Posle godinu dana opet se pojavi kod Frederika. Ali, pošto je bio prepreden, pomisli da će ga Frederik i po treći put nasamariti čim ga

ugleda. Zato se pretvori u miša, i tako kraj Frederikovog uzglavlja, baš u času kad se budio iz popodnevnog dremeža, iskrsnu crni mišić.

Ali Frederik je bio isti takav đavo kao i sam Đavo, pa ga smesta poznade u obličju crnog miša.

— Mišiću, slatki mišiću, uđi u moju vreću i ostani lepo u njoj.

Hteo ne hteo, miš posluša.

Kad je namamio Đavola u vreću, Frederik je brižljivo zaveza debelim kanapom i stavi u kraj.

Pošto je Đavo bio tako zarobljen i nije više mogao da huška ljude na razna nevaljalstva, oni postadoše veoma dobri. Svako se trudio da ugodi svome bližnjem; bogati su davali blago siromašnima, a oni su im bili zahvalni na tome. U svetu se više nije desio nijedan zločin, nijedan prestup, ni najmanji prekršaj.

Frederik više nije krao tuđe stvari, nije se više opijao niti tukao Gertrudu. Gertruda je, pak, bila blaga i poslušna, kuvala mu je ukusne ručkove i večere, krpila odeću, i nije ga više nazivala dangubom i propalicom. A to ne bi ni bilo pravo, jer je Frederik sad dirindžio od ranog jutra do mrklog mraka.

Pošto je tako živeo nekoliko meseci, Frederik primeti da počinje da se dosađuje; osim toga, beše već ostario, i smatrao je da mu je došlo vreme da ode s ovog sveta i ustupi mesto drugima. Zato nežno poljubi Gertrudu, uze vreću — u kojoj se još nalazio Đavo u mišjem obliku — i uputi se pravo u raj.

Zakuca na vrata.

— Ko je? — začu se duboki glas svetog Petra.

— Frederik,

— Kako? Frederik? A šta ćeš ti ovde?

— Hteo bi' da razgovaram sa svetim Nikolom.

Strpljivo je čekao na pragu dok se nije pojavio dostojanstveni starac. Najzad se vrata odškrinuše, i Frederik se nađe pred svojim negdašnjim gostom.

— Zdravo, Frederiče — reče srdačno sveti Nikola. — Zašto si me tražio?

— Eto, gospon' sveti Nikola, došao sam da vas zamolim za gostoprimstvo.

Svetac poskoči.

— Ti da uđeš u raj! Izbij to sebi iz glave! Celog veka bio si ispičutura i lenjivac, mlatio si ženu i dizao sve što si stigao. Na svoju najveću žalost, čuo sam da si čak i čarobnu moć koju sam dao tvojoj vreći iskoristio za mnogobrojne krađe, pa sam ja zbog toga dobio ovde preko nosa!

— De, de, — odgovori Frederik — kad ste vi došli k meni, rekao sam vam: „Primiću vas s drage volje", pa sam vas još ponudio gutljajem rakije. Ne možete ni vi mene da izbacite odavde, gde ste gospodar.

— Imaš pravo, Frederiče. Ulazi u raj!

Frederik nije čekao da mu se dvaput kaže. Pošto je ušao u carstvo blaženih i malo se divio lepoti i redu kojem je tu vladao reče svetom Nikoli:

— Znate, doneo sam vam u ovoj vreći nešto što će vas mnogo obradovati.

— A šta to?

— Đavola pretvorenog u miša.

Ali, umesto da se obraduje, sveti Nikola planu.

— Do đavola! Đavola? — povika on. — Ti si, dakle, taj nesrećnik što ga je držao u ropstvu, a Gospod bog je poslao hiljadu anđela da ga traže! Primetili smo da su se u poslednje vreme ljudi nešto prodobrili, i ovde je već počela da se oseća stambena oskudica. Smesta ga puštaj na slobodu!

Frederik je u prvo vreme bio srećan, kao što čovek i treba da bude u raju, ali posle dva-tri meseca sveti Nikola ga slučajno srete i primeti da je brižan i utučen.

— Šta ti je, Frederiče? Ovde svi treba da budu srećni i zadovoljni. Ako ti nešto nedostaje, samo mi reci.

— E pa, evo, gospon' sveti Nikola, dosadno mi je bez moje Gertrude. Bila je tako dobra i slatka, lepo mi je krpila odeću i kuvala kupus sa slaninom, prste da poližeš!

— Ako je samo to, odmah ćemo je dovesti.

Avaj, čim je došla, Gertruda osu grdnju na muža, poče da ga vređa i bije. To je opet bila ona stara Gertruda.

— Uh, gospon’ sveti Nikola, — tužio se Frederik, sav očajan — šta mi bi da tražim od vas svoju ženu! Zar ne možete da je nekako otpratite?

— Ne mogu nikako, jadni moj Frederiče. Ovde se ostaje zauvek.

Frederik uzdahnu i pomisli kako čovek nikad ne treba nepromišljeno da kazuje svoje želje.

KOLAČ S MEDOM

Tom Karibu, Žan Belmon i Ig Lami bili su drvoseče; živeli su zajedno u lepoj toploj brvnari, na samoj ivici šume. Žak i Ig su bili mirni i vredni mladići, dok je Tom Karibu, naprotiv, bio bučan, tvrdoglav, gunđalo i hvalisavac, i vrlo svojeglav ali u stvari dobra srca. Kad bi ga čovek slušao, pomislio bi da se ničega ne plaši i da nikoga ne poštuje. Ali bio je veseo i dobar drug, i kad bi se bacio na posao radio bi za desetoricu, pošto je bio mlad i snažan, pravi džin.

Samo, taj Tom Karibu imao je jednu veliku manu, od koje su u stvari poticale i sve ostale — voleo je da isprazni koju čašicu više. Kad bi se napio, postao bi lenj i prgav, pa su se zato njegovi drugovi trudili svim silama da ga izleče od te nesrećne sklonosti. A to nije bio lak posao, jer je Tom spadao u one pijanice koje piju same, u potaji. Drugovi nisu znali čak ni mesto gde drži svoje obilne zalihe pića, iako su stanovali u istoj kući. U početku su uspevali da otkriju gde skriva svoje boce, ali se on vremenom tako izveštio da su sva traganja bila uzaludna.

Kad su sva trojica zajedno sekla drva, Tom bi se odjednom izgubio, i ubrzo bi se vratio nakresan, a tada bi bilo svršeno s mirom.

U subotu uveče Žak i Ig odlučiše da odu u obližnje seoce. Ono se nalazilo na nepune četiri milje odatle, i za mladiće je bila prava šala da pešice pređu toliki put.

— Hoćeš s nama, Tome?

Karibu odmahnu glavom:

— Ne ide mi se.

Drugovi nisu hteli da izazivaju raspru.

— Kako hoćeš!

Kad su polazili, Tom, koji se dotle raspoložio, reče:

— Ja ću napraviti večeras kolač s medom i rumom; čekaće vas kad se vratite, pa ćemo ga u slast pojesti!

Putem su Žan i Ig u šali govorili:

— Mora biti da je Tom dobre volje kad se rešio da nam udeli malo svog ruma.

Kad je ostao sam, Karibu napravi kolač i spusti ga na sto; ostalo mu je još samo da ga prelije medom i rumom, i to izdašno.

Ali mogli ste već pomisliti da se to piće nije nalazilo u kući, gde nijedno skrovište nije bilo dovoljno sigurno. Mladići su živeli u jednoj jedinoj sobi; u uglu je stajala peć, u sredini sto i nekoliko stolica bez naslona, a uza zid tri postelje. Najvažniji deo nameštaja, radost i ponos trojice sopstvenika, bio je jedan veliki orman, viši od čoveka, koji su mladići napravili svojeručno i u kome se nalazilo sve njihovo blago — tri praznična odela, malo, vrlo malo rublja, nekoliko ličnih sitnica i njihov alat. Gde bi tu mogla da se sakrije boca ruma?

Tom otvori vrata i uputi se u šumu.

Noć je bila divna, vedra kao što su obično lepe zimske noći u Kanadi. Debeli snežni pokrivač ležao je na tlu, drveće je bilo obučeno u belu odeću, a sa golih grana visile su ledene reee, svetlucajući na bledoj mesečini. U šumi je vladala duboka, ledena tišina. Zveri, stanovnici te pustoši, spavale su u svojim jazbinama.

Kao onaj koji dobro zna kuda ide, Tom se uputi pravo ka jednoj račvastoj divljoj trešnji koja se, crna i kvrgava, uzdizala na ivici malog proplanka.

Hitro i lako, pošto se uz čvornovato drvo moglo peti kao uz prave lestvice, Tom se uspuza do mesta gde se trešnja račvala. Tu se u trulom deblu nalazilo udubljenje. Karibu nadlanicom očisti sneg i izvuče iz rupe jedno balonče opleteno slamom, koje je tu ležalo kao u toplom gnezdu. Otpuši ga i zadovoljno šmrknu. Miris ruma probudi smesta u njemu žeđ; on prinese grlić ustima i povuče dva-tri dobra gutljaja.

Noć je bila vrlo hladna. Tom je na rukama imao krznene rukavice, pa je stoga bio pomalo nespretać i prosuo je dve-tri kapi dragocene tečnosti pored usta. Nasmejao se na to i zatvorio balonče; nežno ga je stegao u naručje, pa se spustio na zemlju i krenuo kući.

U podnožju te divlje trešnje, usred njenog kvrgavog korenja, jedan medved beše iskopao sebi rupu u snegu. Dustabanlija je tu mirno spavao, i imao je nameru da u snu provede ostatak zime. Takav je medveđi običaj. Oni su još mnogo pre ljudi primenili u praksi izreku: „Ako si gladan, najbolje je da spavaš“; a pošto oni zimi ne mogu da nađu mnogo hrane, zavuku se i spokojno spavaju pod snegom.

I tako je naš meda blaženo sanjao svoje medveđe snove, kad odjednom oseti kako ga nešto opeče iznad levog oka; malo diže kapak i oseti kako ga ono peče sve jače. U istom času tanak mlaz neke tečnosti procuri mu niz obraz i stiže do njuške. Medved isplazi jezik i liznu jednu kap.

Nikad u životu nije okusio slično piće. To nije bio bezukusan rastopljeni sneg, čiji je ukus dobro poznavao. Ova tečnost je bila ljuta, gorka i vrlo jaka. Medved kihnu, a onda se opet obliznu. Ta nepoznata tečnost nije imala nimalo dobar ukus. Ali kad treći put pređe jezikom preko njuške, meda promeni mišljenje, i to tako korenito da se reši da malo podrobnije ispita kakvo je to tajanstveno piće.

Oprezno se izvuče iz rupe, otrese snežni prah sa bunde i omirisa noćni vazduh. Poznato je ta medvedi imaju oštar njuh; smesta je osetio miris ruma (pošto vam je svakako jasno da je u pitanju bilo ono malo ruma što je Tom prosuo na trešnji), a taj miris se postepeno gubio nekud V daljinu. Ne oklevajući ni časa, medved pođe njegovim tragom.

Lak kao perce, razdragan podobrim gutljajem ruma kojim se počastio na drvetu, Karibu se vrati u kuću. Pošto je skinuo krzneni kaput i rukavice, jedan časak se ogreja kraj peći, u koju ubaci nekoliko oblica, pa onda priđe stolu i preli kolač dobrim delom sadržaja iz balončeta. — Ostatak ćemo popiti malo docnije — promrmlja, smejući se u sebi pri pomisli na iznenađena lica drugova.

Onda uze varjaču i poče da razmazuje med po kolaču.

Tako se bio zadubio u taj posao da nije čuo kad su se vrata naglo otvorila — brava nije bila bogzna kako sigurna — i jedan divan mrki medved dostojanstveno ušetao u sobu. Tek kad je srdačnim mumlanjem objavio svoje prisustvo, Tom se okrete. U prvi mah pomisli da je to neka šala njegovih drugova, pa veselo povika:

— Oho, to je Ig! Ne pale kod mene takve maskarade!

Medved mahnu glavom levo-desno, a Tom produži:

— Ako nije Ig, znači da je Žak. Skidajder tu bundu, pa dolazi ovamo da pojedemo ovaj kolač!

Medved opet zamumla. Onda Karibu vide da nije reč ni o kakvoj šali, ali zato pomisli da je sve to posledica ruma. „Ne bih nikad poverovao da čovek može tako da se natreska od samog mirisa ruma.“ (Zaboravio je ono što je sručio sebi u grlo na drvetu u šumi.)

Pošto je meda dobro osmotrio odaju, očevidno uživajući u prijatnoj toploti koja je tu vladala, koraknu napred. Tom više nije mogao da sumnja u stvarnost tog priviđenja. Obuze ga užasan strah, utoliko jači što se pojavio sa zakašnjenjem.

Da pobegne? Ali kako? Medved je stajao pred vratima. Da izađe kroz prozor? Ni to ne bi išlo lako. Prozor je bio visok i čvrsto zatvoren, i Karibu ne bi imao vremena da ga otvori pre nego što medved stigne do njega.

Zver se opet pomače. Karibu nesvesno polete u ćošak odaje. Klateći se u hodu (ne možete ni zamisliti kako ta životinja brzo ide iako se klati!), medved pođe k njemu. Tom pobeže u drugi ćošak, ali se medved za tren oka stvori kraj njega. Reklo bi se prosto da se njih dvojica igraju „šuge“.

Tom se nadao da će nekako uspeti da se dočepa vrata dok se tako jure po sobi. Ali životinja, kao da je naslutila njegovu nameru, stalno ga je terala u drugi kraj.

Tada Tomu sinu kroz glavu jedna misao, i on se gotovo naljuti na sebe što se nije ranije toga setio. Orman! Brzo gurnu uz orman jednu klupicu, skoči na nju, pa se onda smelim skokom vinu na vrh ormana a istovremeno nogom odgurnu klupicu.

Dustabanlija je očevidno bio razočaran i pokušavao na sve moguće načine da se dočepa čoveka. Svojim snažnim kandžama

zagreba malo po vratima ormana, ali ubrzo diže ruke od potere. Osetio je miris ruma, onaj divni miris koji ga je probudio iz dubokog sna i uvukao u ovu pustolovinu.

Idućeg trenutka opazi na stolu kolač i približi mu se. Oh! kakve radosti! Pa to je med! Med, koji on voli više od svega na svetu, a koji priroda brani od proždrljivih medveda onim glupim životinjicama što ih peckaju za njušku!

A eto tu med već leži sakupljen, bez pčela koje vam ulivaju strah, bez voska koji vam se lepi za zube! Medved okusi taj divan slatkiš i opazi da je još ukusniji jer je natopljen! onom nepoznatom tečnošću.

Samo ljudi umeju da jedu polako i s uživanjem; medvedi nemaju taj običaj. U četiri zalogaja kolač je bio slišćen — nije ostalo ni traga od meda i ruma.

„Samo da mu rum ne otvori apetit, pa da mu se ja ne učinim kao zgodno pečenje!“ mislio je Na vrhu ormana jadni Karibu, gledajući kako iščezava njegov kolač.

Ali medved nije bio mesožder. Uz to, od ruma i mu se po udovima razlila prijatna toplina; u stomaku je osećao neku težinu, koja mu se ubrzo prpe u glavu. Zevnu dva-tri puta, lenjo se obazre | oko sebe, pa se onda bez ustručavanja opruži, koliko je dug i širok, na pod pored stola i zaspa dubokim snom.

Kad vide da medved spava, Tom Karibu dođe malo k sebi. Da se to desilo u nekoj drugoj prilici, on bi svakako sišao sa svoga sedala, uzeo sekiru i razmrskao životinji glavu. Ali te večeri nije mu to ni palo na um. Bio je veoma umoran i sad, kad ga je prošao strah, osećao je kako mu glava postaje sve mutnija. Rum ga je postepeno umrtvljivao; nije mogao dugo da mu se odupire, nego uskoro i sam utonu u san.

U neko doba noći Žan i Ig se vratiše kući. — Gle, vrata nisu zatvorena! — primeti Ig. — Mora biti da je Tom izašao da donese snega za topljenje — reče Žak.

— Ili nam sprema neku podvalu?

— Da uđemo vrlo obazrivo.

Kad dva druga stupiše u sobu, dočeka ih čudan koncert.

— Šta je to? — iznenađeno reče Ig. — Reklo bi se da Tom hrče.

— Bogme, hrče prilično jako, a pored toga ... nema ga u postelji!

Uto obojica uzviknuše uglas; prvi je, dignuvši pogled, spazio Toma kako spava na ormanu, a drugi je, oborivši oči ka zemlji, ugledao medveda kako hrče, opijen rumom.

Šta se posle toga desilo s medvedom, jasno je kao dan. A Karibu se izlečio od pijančenja jer su mu drugovi često govorili u šali:

— Video si kako medvedi vole rum, i jednog dana kad se dobro naliješ neki od njih će te smazati, jer će reći sam sebi da je Karibu s rumom sigurno isto tako ukusan kao i kolač s rumom.

ĐAVO I RIBARI

Pre mnogo godina živeo je u selu Barašoa neki ribar po imenu Loran, pijanica i bogohulnik. Imao je jednu barku, a uz nju, kao pomoćnika, nekog mornara koji se zvao Kazimir i nije bio ništa bolji od njega. Bili su to pravi pravcati gusari, a pored toga iskusni pomorci. Niko nije poznavao bolje od njih ušće Malbe. Ma kako pijani bili, bez ikakvih nezgoda provlačili su se, i po najgorem vremenu, između podvodnog grebenja oko Rta Dobrog Prijatelja, koje je bilo poznato po tome što je priređivalo moreplovcima neprijatna iznenađenja.

Jednog letnjeg dana naša dva lupeža pođoše iz Barašoa da love ribu s one strane rta. U vazduhu se osećala bura, a po takvom vremenu se riba vrlo lako hvata. Lov je zaista bio veoma bogat, a gazda i mornar su se, po svome običaju, za vreme rada potkrepljivali dobrim gutljajima rakije.

Kada su zaključili da su nahvatali dosta ribe, zaustaviše se da malo predahnu pre nego što okrenu kljun barke ka pristaništu. A predah je za Lorana i Kazimira značio uglavnom nalivanje pićem. Zato otpušiše bocu rakije, sedoše jedan preko puta drugog i počeše na smenu da prislanjaju grlić na usne.

— Pričaju da je Rt Dobrog Prijatelja jedno od najmilijih Đavolovih boravišta! — uzviknu Loran, cerekajući se i zaplićući pomalo jezikom.

Na to počeše da muvaju jedan drugog u rebra i da se pljeskaju po ramenu.

— Pričam ti priču! — odgovori zamuckujući Kazimir. — Za sve ovo vreme otkad ovde lovimo ribu, videli bi’ ga valjda jednom kad bi

dolazio.

— Tako je, momče! Sve ti je to samo obično brbljanje onih lađara što se plaše trebenja, pa zato trućaju koješta pa bi nekako objasnili zašto se ne primiču obali.

Uto se začu potmula grmljavina, i naši se ribari požuriše da isprazne bocu.

— Ja se, vala, ne bojim Đavola baš kao ni ovog grebenja, — izjavi Kazimir — a ne verujem ni u šta što nisam video rođenim očima.

Na tu načelnu izjavu opet odgovori grohotan smeh, i nastade novo muvanje u rebra i pljeskanje po ramenu.

Boci se već videlo dno. Kad to primeti, Kazimir je podiže uvis i zakrešta:

— Evo, Đavole, popij u moje zdravlje!

Pa dohvati bocu za grlić i zavitla je ka rtu.

U tom času tresnu grom, munja rascepi oblake koji su se sve brže gomilali, a sa rta se jasno začuše ove reči:

— Sačekaću te sutra, na ovome istom mestu, i počastiću te tako da ćeš večno pamtiti.

Bilo je očigledno da im to odgovara Đavo glavom. Ali Kazimir je bio suviše pijan da bi dozvolio čak i Nečastivom da kaže poslednju reč.

— Ako nisi kukavica, — razdra se on — ispunićeš obećanje i videćeš jedina dva čoveka na ovoj obali koji te se ne boje ni trunčice!

Posle tih osvetničkih reči, Loran i Kazimir se vratiše u Barašoa baš pre nego što se iz neba sručio strašan pljusak.

Kad su prodali ono što su ulovili i napunili džakove novcem, pođoše da, po svome običaju, obiđu sve obližnje krčme.

Zadovoljni sobom i ponositi što su se onako junački poneli sa Kusim, pričali su nadugačko i naširoko svim svojim prijateljima o tome kako su razgovarali sa Đavolom i kako su ga izazvali.

— Mogo bi da platiš po jednu, — govorili su onome s kojim bi seli za sto — jer ti se neće svaki dan desiti da se kucaš sa ljudima koji su nazdravljali Đavolu.

Sutradan se nebo razvedrilo a more umirilo. Loran i Kazimir se, po navici, uputiše na pristanište. Bili su se malo otreznili, ali ne sasvim, jer su cele noći pili čašu za čašom.

Po molu su švrljali besposleni ribari. Niko nije hteo da se izveze na more; jučerašnji bogati lov nije se mogao ponoviti pošto je kiša ohladila vodu u zalivu i ribe su se zadržavale u dubini.

— Aha, eto i vas! — povikaše mornari kad opaziše Lorana i Kazimira. — Sigurno ste odustali od namere da lumpujete sa Đavolom.

Da ih drugovi nisu tako podsetili, naše dve pijanice bi možda prećutno propustile da odu na taj neprijatni sastanak. Ali pod svi tim podrugljivim pogledima nisu hteli da se obrukaju, i zato Loran tobož ljubazno odgovori:

— E, jadne moje kukavice, vi ste ti koji se bojite Đavola! On nam je obećao da će nas počastiti, a mi ćemo prihvatiti njegov poziv.

— De, de, Lorane, — umeša se jedan stari mornar — lakše malo! Vreme nije dobro za ribolov, i zato ostavi tu barku na miru. Znaš kako se kaže: „Ne traži đavola sa svećom!“ Ali to ne znači da ja verujem da te Đavo čeka na Rtu Dobrog Prijatelja; po meni, brajko moj, sve se to samo pričinilo vama dvojici, drevnim pijanicama ...

— Drevnim pijanicama! — progunđa Kazimir. — Nismo mi ništa gore pijanice od vas. Ono što je rečeno, rečeno je; je l' tako, gazda? Eto, i on je to čuo isto tako dobro kao i ja. Hajd'mo na rt!

Zasipajući drugove pogrdama, Loran i Kazimir odvezaše barku i otisnuše se od obale.

Ribari, koji su osećali neku neodređenu zebnju jer su u dnu duše ipak verovali u priču o Đavolu, pokušaše još jednom da ih odvrate od njihove namere. Ali, ko može da ubedi u nešto pijane ljude! Iskoristivši lak povetarac koji je duvao s kopna, Loran i Kazimir razapeše jedra i uputiše se ka rtu.

Pravo je uživanje bilo ploviti po tako lepom vremenu, i dvojica prijatelja su mogla mirno da uz put okvase grlo i pročiste glas, a bogme i da uliju sebi malo odvažnosti za predstojeći razgovor sa Nečastivim.

Stigoše najzad do uzanog kanala u pristanište. Rt Dobrog Prijatelja uzdizao se pred njima, sa svojim liticama krunisanim crnim jelama. Iznenada, bez ikakvog prethodnog znaka, jedan ogroman talas jurnu Im. u susret. Podiže barku kao da je slamčica i prevrte je, a Loran i Kazimir iščezoše u zapenušenoj vodi.

Nekoliko dana docnije mornari nađoše njihova tela. Pričalo se da su obojica na vratu imali tragove oštrih, savijenih noktiju.

PRIČA O NEZNANCU SA MASKOM

Gaspezija je pre više od dva veka, u doba kada su Kanadom gospodarili Francuzi, bila već prilično gusto naseljena. Mnogobrojni doseljenici su imali svoja imanja, pa je zato, kao svuda, i u tom kraju bilo omladine, koja je više od svega volela da igra i da se zabavlja.

Jedne večeri o pokladama, najveći bogataš u okolini, Žerom Dekutir, priredio je u svojoj divnoj kući zabavu i pozvao na nju sve svoje prijatelje, a pre svega prijatelje svoje dece — lepe kćeri Roze i njenog mlađeg brata Luja1, naslednika porodične loze.

Roza Dekutir je bila verena za Andrija d' Olneja, mladog oficira iz sarskog puka. Svi su se divno zabavljali i Roza je, sasvim prirodno, najveći deo igara obećala svome zaručniku.

Vreme je do tada bilo vedro i lepo, ali su baš za poklade počele da se jedna za drugom nižu nepogode kakve se retko viđaju u proleće. Međutim, to nije nimalo ometalo dobro raspoloženje koje je vladalo u dvorani.

Igralo se u najvećoj odaji; iz nje se ulazilo u drugu, manju i vrlo oskudno nameštenu, koju je tek trebalo urediti kao biblioteku.

Zabava je bila u punom jeku, kad se na vratima pojavi sluga i saopšti domaćinu da neki

čudan putnik moli za prenoćište. Nijedan Kanađanin neće odbiti gosta koji zamoli za prenoćište; zato Žerom Dekutir siđe u predvorje i zateče tamo nekog nepoznatog čoveka visoka rasta i gospodska izgleda, uprkos širokom ogrtaču u koji je bio umotan od glave do pete i sa koga se cedila voda. Jedna ga je samo stvar iznenadila na strancu i objasnila mu zašto je sluga nazvao tog posetioca „čudnim“ — na licu je imao crnu masku.

Bilo je doba karnevala, to je tačno, a u to vreme maske su još bile u modi, ali ipak nije bilo uobičajeno da čovek jezdi maskiran po kišovitoj noći.

— Gospodine, — reče stranac — krenuo sam, u obližnji grad. Ali vidite i sami kako je ružno vreme, a konj mi pada od umora, pa sam hteo da vas zamolim da me za ovu noć primite pod svoj krov.

Stari Dekutir baci pogled kroz prozor i opazi pod strehom divnog vranca, privezanog za alku.

— Kad ne bih ukazao gostoprimstvo namerniku, — reče on nepoznatome — prekršio bih običaj koji se najviše poštuje u ovoj zemlji. Skinite taj ogrtač, mokar je kao sunđer. Vašeg će konja sluge odvesti u konjušnicu, a vi ćete, nadam se, počastvovati svojim prisustvom skromnu zabavu koju sam priredio u čast svoje kćeri.

Stranac nije dozvolio da ga dugo mole. Skide ogrtač i pojavi se u gospodskom crnom odelu sa dugmetima od ahata, i suviše lepom za putovanje po takvoj kiši. Da na nogama nije imao visoke meke čizme od crvene kože, sa mamuzama, reklo bi se da je obučen za bal. Domaćin primeti da mu o pojasu visi mač, pomalo starinskog oblika i sa čudnovato išaranim balčakom.

Stranac nijednim pokretom ne pokaza da namerava da skine masku, niti se predstavi, kao što je nalagala obična učtivost. I tako Žerom Dekutir uvede u dvoranu jednog potpuno nepoznatog čoveka i predstavi ga zvanicama kao „putnika koga je rđavo vreme nateralo da se tu zaustavi".

Taj neočekivani događaj malo pomuti raspoloženje u društvu. U Kanadi su ljudi veoma gostoprimljivi, ali očekuju zauzvrat bar uljudnost ako ne srdačno poverenje. Ovaj uljez koji je tajio od njih svoje ime i poreklo, a uz to se koristio karnevalskim običajem da sakrije svoje lice, od prvog časa se nije svideo mladićima; oni malo uzmakoše od njega, a igranka se produži, mada ne onako veselo i poletno kao pre toga.

Međutim, dok su mladi ljudi izbegavali da se približe strancu sa maskom, devojke je, izgleda, privlačila k njemu neka čudna radoznalost. Krug žena sužavao se oko nepoznatoga u trenucima odmora, između dve igre, a neke su devojke čak odbile da plešu sa

svojim igračem davno obećani menuet ili šakonu(1), samo da se ne bi udaljile od grupe koja je pažljivo slušala neznanca.

Šta li je to pričao tajanstveni putnik kad je tako opčinio svoje ljupke slušateljke? Po svemu sudeći, govorio je o najbeznačajnijim stvarima — haljinama, nakitu, đinđuvama. Ali pričao je o tome tako zanimljivo da nije bilo mlade žene ni devojke koju nije prosto omađijao. Dočaravao im je lepote versaljskog dvora, opisivao divne haljine kao iz bajke, blistave ogrlice, prstenje i minđuše; pred njihovim očima prelivala se svila i brokat. Sve te mlade devojke, čiji je najlepši ukras bila skromnost i koje su dotada znale samo za jednostavne haljine izrađene u njihovom naselju, osetiše odjednom kako im se u srcu budi čežnja za neslućenom raskoši, a u očima im zablista želja za dopadanjem. Povrh svega, toj grupi devojaka pridružio se postepeno i priličan broj starijih žena, mirnih i skromnih supruga i majki, kojima je do te večeri kaćiperstvo bila poslednja briga, a sad su se odjednom oduševile za razne modne ludosti.

Na igru su potpuno zaboravile. Uzalud su violine svirale najzanosnije melodije, kojima inače niko nije mogao odoleti — prostor za igru ostajao je prazan. U jednom uglu mladići su međusobno iskaljivali svoju ljutnju zbog toga što im je pokvarena zabava. A najljući je bio Anri d’ Olnej, koji je primetio da se Roza, njegova verenica, nalazi u prvom redu onih koje su bez daha slušale stranca sa maskom.

U trenutku kad su violine započele jednu šakonu za kojom su te sezone svi prosto ludovali, tajanstveni zabavljač kao da odjednom primeti kako je nepažljiv prema ostalima. Možda sasvim slučajno, možda zato što je stajala najbliže, a možda i zato što je bila najlepša — tek nepoznati pozva na igru Rozu Dekutir. Iako je tu šakonu već ranije bila obećala vereniku, Roza prihvati poziv.

I tako zabava za časak opet ožive. Ali samo za časak, jer ubrzo svi prestadoše da igraju i počeše da se dive mladoj domaćici i njenom maskiranom igraču. Nijedan od prisutnih mladića, ni naseljeničkih sinova, ni oficira koji behu došli iz Francuske, nije se mogao porediti po ljupkosti i gipkosti sa nepoznatim gostom. Uz dostojanstveno držanje pravog plemića i neusiljenost dvorskog čoveka, on je ispoljavao u igri veštinu koje se ne bi stideo nijedan

baletski igrač. Roza se nesvesno povinovala njegovom vođenju, te su tako njih dvoje predstavljali prizor kome su se divile sve zvanice.

Posle te igre stranac sa maskom zamoli Rozu za iduću, a ona opet pristade. A isto to se desi i kad su zasvirali treću igru.

U dvorani se osećala neka nelagodnost; devojke su bile ljubomorne, a mladići ogorčeni. Anri d' Olnej je stezao pesnice, ali nije hteo da izazove skandal kod svog budućeg tasta, čiji je gost bio nepoznati putnik.

Pokušao je da se približi verenici i da je nežno prekori, ali ga ona nije ni saslušala do kraja, žureći da se opet pridruži čoveku u crnom odelu.

Domaćin je osećao da se sprema bura, pa pokuša da nekom promenom popravi raspoloženje; glasno objavi da je u susednoj sobi poslužena zakuska i zato će se igranka za nekoliko minuta prekinuti.

Gosti se uputiše ka stolovima prepunim ukusnih ali jednostavnih jela koja su se obično spremala u tom kraju, i pri tom u gužvi odvojiše strance od njegovih obožavateljki. Anri iskoristi taj trenutak da mu se približi.

— Gospodine, — reče tihim glasom — vaše ponašanje prema mojoj verenici, gospođici Rozi Dekutir, nije mi se svidelo.

Nepoznati se usiljeno nasmeja i odgovori hrapavim glasom, sasvim drukčijim nego što je bio glas kojim je očaravao svoje slušateljke:

— Ne vidim šta biste imali da mi zamerite. Mladom oficiru od besa jurnu krv u glavu. — Ako vi niste videli da se ponašate kao prostak, ja sam video, i to mi je dovoljno.

— Izgleda da tražite kavgu? — podsmehnu se nepoznati.

— S oružjem u ruci zatražiću od vas da mi objasnite svoje ponašanje, koje ja smatram uvredljivim.

Stranac se pokloni.

— Kako želite!

A onda pokaza na prozor i dodade:

— Znate li neko pokriveno mesto gde bismo uredili tu stvar? Noć je, kiša pljušti kao iz kabla, a zemlja je mokra, pa se vaš leš ne bi

prijatno osećao u blatu.

Anri d'Olnej, kao da je prečuo ove poslednje reči, odgovori mirno:

— Iza ove dvorane nalazi se jedna poluprazna odaja u koju niko ne ulazi, a naročito zimi, pošto ne može da se zagreje. Odneću tamo sveće i čekaću vas kroz pola sata.

— U redu! — dobaci nepoznati i veselo se uputi ka stolu gde su ga devojke nestrpljivo očekivale.

Anri d'Olnej poče da uređuje onu odaju za dvoboj. Odnese u nju dva petokraka svećnjaka — to je bila raskoš koju nije moglo sebi pribaviti mnogo naseljenika — i spusti ih na kamen, ali takvo osvetljenje nije bilo dovoljno da rastera tamu u prostranoj odaji.

U određeni čas Anri začu podrugljiv glas koji mu progovori uz samo uvo:

— Stojim vam na raspolaganju.

Kao jedini odgovor, d'Olnej istrže mač iz korica.

Igranka se nastavila, mladići su pozivali na igru devojke, koje su sad rado prihvatale poziv pošto se starac sa maskom nekud izgubio. Pa ipak, zbog toga su bile pomalo rasejane. Gde li je sad? Je li otišao iz kuće, ili se možda samo povukao na počinak?

Ista ta pitanja postavljala je sebi i Roza Dekutir. Raspitivala se kod posluge, i rečeno joj je da niko nije video putnika, a njegov veliki vranac nalazi se u konjušnici.

Još jedno iznenađenje čekalo ju je u dvorani: i njen verenik je nekud iščezao.

Odjednom joj kroz glavu sinu jedna misao. Predosetila je neko zlo. Sada tek shvati da je onakvo ponašanje moralo ražalostiti njenog verenika. U onom času njoj je sve to izgledalo sasvim prirodno jer je bila prosto opčinjena čudnom moći strančevom. Anrijevi prekori, koje nije saslušala. vratiše joj se u sećanje. Nikada dotle nije tako dobro shvatila svu dubinu njegove nežnosti.

Možda je on izazvao stranca na dvoboj? Možda se u ovom istom času njih dvojica negde tuku na život i smrt? Oseti kao je obuzima strah. Nešto joj je govorilo da taj nepoznati gost nije čovek kao ostali, i da će Anrijevu veštinu i hrabrost nadvladati neka tajanstvena sila.

Užasnu se kad pomisli na krv voljenog čoveka koja će poteći zbog nje. Mora to da spreči po svaku cenu.

Brzo izlete napolje, u mrklu noć. Oluja je besnela. Roza poče da doziva verenika, ali glas joj se izgubi u zvižduku vetra i tresku groma. Kada se vratila u dvoranu, toplu i ispunjenu zvucima violina, jedna je prijateljica upita zašto joj je haljina tako mokra a kosa raščupana. Ali joj Roza ne odgovori. potpuno obuzeta užasnom strepnjom.

Gledajući unezvereno po dvorani, opazi da nedostaju dva velika svećnjaka. Anri i stranac se, dakle. nalaze u nekoj odaji. tu u kući . . . u nekoj odaji gde vlada mrak i večeras. kad je sve osvetljeno. U biblioteci!

Roza se hitro povuče iza devojaka koje su stajale kraj zida i posmatrale igrače; stiže do vrata , otvori ih i šmugnu u polumračnu, praznu odaju. Do ušiju joj dopre zveket oružja. U najdaljem uglu dva su se čoveka borila besomučno, i njihove su senke, pri treperavoj svetlosti sveća, čudno poigravale na zidu. Bili su to Anri i onaj nepoznati putnik.

Niste morali biti naročiti stručnjak u mačevanju pa da vidite ko je nadmoćniji; stranac se igrao sa svojim protivnikom kao mačka s mišem, a ovaj se odlučno branio.

Dva puta vide Roza kako vrh neznančevog mača dodiruje grudi njenog verenika i kako ga ovaj u poslednjem trenutku odbija. Svaki takav napad bio je praćen jezivim cerekanjem čoveka s maskom.

A tada on brzo pođe dva koraka unapred, kad da se rešio da najzad okonča celu tu stvar; otrže svoj mač, koji se beše zapleo o protivnikov, i upravi mu ga u grudi, piskavo se smejući . . . Anri nije stigao da odbije udarac.

Izbezumljena od straha, Roza jurnu ka borcima u času kad je vrh mača dodirnuo oficirovu košulju.

— Bože, spasi ga! — uzviknu očajno.

U taj mah desi se nešto čudno, nečuveno. Čovek sa maskom zaustavi se, sa mačem u vazduhu, a onda bolno jeknu, odskoči unazad i nasloni se na zid. Kroz proreze na njegovoj maski oči su mu blistale kao plamen. Celu odaju obasja bleštava svetlost, a kuća zadrhta od užasnog treska groma . . . Neki ljut dim raširi se u

vazduhu, zamračujući titravu svetlost sveća.Kad se dim rasturio, Roza i Anri videše da su sami u sobi. Na zidu uz koji se maločas beše prislonio stranac sa maskom video se još samo nejasan otisak njegovog tela.

Taj događaj se brzo razglasi i zvanice se, uplašene, raziđoše kućama.

A kad su sluge otišle u konjušnicu, tamo više nije bilo ni strančevog ogromnog vranca.

BELEŠKA UZ OVO IZDANjE

Da bi se razumeo postanak i razvoj kanadske usmene narodne književnosti, neophodno je poznavati tri bitna činioca: kulturno nasleđe evropskih doseljenika, međusobno delovanje' engleskih i francuskih jezičkih, etničkih i kulturnih grupacija, i uticaj životnih uslova u novoj zemlji.

Krajem petnaestog veka, nekoliko godina posle Kolumba, tražeći kraći put do Indije kao njegov slavni prethodnik. samo idući severnije, italijanski moreplovac u engleskoj službi Džon Kabot otkrio je niz zemalja: Grenland, Labrador, Njufaundlend i, vrativši se, saopštio da tamo „more vrvi od riba“. Srećnim spojem prirodnih okolnosti plićaci u blizini Njufaundlenda postali su mrestilišta bakalara, a već početkom sledećeg veka Francuzi i Portugalci počeli su da koriste ova lovišta.

Fransoa I poslao je 1523. godine moreplovca Đovanija Veracana, takođe Italijana, koji je otplovio do obala Severne Amerike i zemlju pod nazivom Nova Francuska proglasio za svojinu francuskog kralj.

Nešto docnije, Fransoa je poslao jednog svog podanika da istražuje novoosvojene krajeve. Bio je to Žak Kartije, Bretonac iz San Maloa, iskusan moreplovac. On je prošao pored Njufaundlenda i „groznih, kamenitih oštrih stena“ Labradora, i uplovio u zaliv Sv. Lorensa. Bila je sredina leta, sunce toplo, nebo vedro, a ostrva i obala bogati raskošnom vegetacijom severnog leta. Francuski moreplovci su našli „jagode, maline, ogrozde, divne livade pune divlje pšenice i ovsa, kao i guste šume čudesno lepog i veoma mirisnog drveća".

Sledeća Kartijeova ekspedicija upoznala je i drugi lik kanadske klime. Tada je Kartije tamo prezimio. Sneg je bio čoveku iznad pojasa, brodovi su ležali zamrznuti od novembra do aprila, a dvadeset pet članova posade umrlo je od skorbuta. Tražeći imaginarno carstvo i bezmerno bogatstvo, Kartije prodire kroz indijansku teritoriju, da nađe samo siromašna naselja Lrokeza i sa uzvišice Mon Roajal ugleda „veliku, široku i prostranu" reku Sv. Lorensa.

Šesnaesti i sedamnaesti vek protiču u naporima Francuske da što bolje iskoristi nove krajeve, u kojima su krzno i riba dva najprivlačnija artikla.

Naseljavajući novi svet, doseljenici su donosili sa sobom poglede i način života društva koje ih je slalo. Bilo je to feudalno društvo, sa privilegijama za jedne i obavezama za druge, pa su doseljenici imali tradicije, shvatanja i kulturu karakteristične za feudalni poredak.

Po sistemu upravljanja, francuska kolonija bila je u malom slika metropole, sa njenim sistemom centralizovanog etatizma. Tako je i u koloniji vladalo unutrašnje društveno raslojavanje i protivurečnosti između vladajuće klike, regrutovane iz redova plemića, otmenih manira i raskošne odeće ali sklonih laskanju, oholosti i korupciji, a potpomognutih radi održavanja centralizovane uprave obično iskusnim ali birokratizovanim administratorima, i prostih, čestitih kolonista, sirovih farmera i ribara odevenih u sukno i bizonske kožuhe.

Naravno, takav poredak se nije mogao održati u novim uslovima, jer je društvo evoluiralo; ali potrebno je imati na umu postojanje feudalnog društvenog uređenja u doba postanka ovih bajki, jer se u njima jasno odražavaju feudalni društveni odnosi.

Početkom sedamnaestog stoleća engleski kralj Džems I odlučuje da se ne obzire mnogo na prioritet Francuza, pa šalje ekspediciju radi istraživanja i kolonizovanja Nove Škotske. Otada nastaje naporedno naseljavanje Francuza i Engleza, praćeno sukobima za prevlast, a naseobine na novim teritorijama razvijaju se doduše sporo, ali neprekidno.

Englesko-francuski ratovi vođeni u osamnaestom veku odrazili su se i na Kanadu. Pošto je Engleska osvojila neke delove Kanade,

utrehtskim mirom priznato joj je pravo na Akadiju i oblasti oko Hadsonovog zaliva, dok su u toku sedmogodišnjeg rata Englezi osvojili čitavu Kanadu, pa im je ona i pripala pariskim mirom od 1763. godine. Otada je Kanada britanska kolonija, i danas je dominion u sastavu Komonvelta.

Preci današnjih Kanađana francuskog porekla bili su ogorčeni na metropolu, jer su smatrali da ih je „napustila na nekoliko jutara snega". U stvari, bili su prepušteni snegu i Britancima, a istorija Severne Amerike otada se pisala na engleskom jeziku.

Pogrešno je misliti da su potomci nekadašnjih francuskih doseljenika Francuzi. Oni su Kanađani francuskog porekla. Privrženi su tlu na kome su odrasli, njihove narodne pesme opevaju Kanadu i život u njoj, junaci narodnog predanja su Kanađani, kanadski pisci pišu na francuskom jeziku, ali o kanadskoj zemlji.

Uzajamni uticaj stanovnika engleskog i francuskog porekla bio je veoma značajan. Engleska etnička grupa postala je brojnija onog časa kada su se američke kolonije u borbi za nezavisnost otcepile od metropole i kad je deo stanovništva veran britanskoj kruni prešao u Kanadu. Stanovnici francuskog porekla su u manjini. ali je njihov uticaj na nacionalni život Kanade i obrazovanje njene kulture veoma značajan. Oni su doneli uticaj svoje kulture i uneli toplinu svoje ličnosti u tkivo velikog kanadskog mozaika. Kako kanadski pisac Roberts kaže: „Stanovnici engleskog porekla su bolji Kanađani i bolji ljudi jer su živeli pored svojih sugrađana francuskog porekla. Smejemo se spremnije, skloni smo zabavi, probleme uzimamo manje ozbiljno i topliji smo u ljudskim odnosima baš usled tog spoja engleskog i francuskog stanovništa."

I najzad, treći faktor: šta je evropske doseljenike čekalo u Kanadi?

Ljudi i zemlja, što znači starosedeoci i beskonačna prostranstva. Svega dve zemlje na svetu veće su od Kanade: Sovjetski Savez i Kina. Sve ostale Kanada prostorno nadmašuje, jer je veća od svog neposrednog suseda — SAD, veća čak i od Australije.

Prvi starosedeoci Kanade na koje su doseljenici naišli bili su Irokezi u istočnom delu zemlje. Tek docnije, kad su najpre istraživači a zatim i kolonisti pošli u pravcu srednje i zapadne Kanade, došli su

u dodir sa drugim plemenima, Atapaskima u centralnom delu zemlje i Eskimima na krajnjem severu.

Mada su Irokezi bili na srazmerno visokom stupnju civilizacije u odnosu na ostale Indijance, njihov kulturni uticaj na doseljenike bio je slab. Doseljenici su bili na višem stupnju društvenog uređenja i imali su malo sluha za primanje i pravilno ocenjivanje domorodačke kulture. Svakako da poslednjih godina postoji veliko interesovanje za domorodački folklor, ali su u doba naseljavanja Francuzi i Englezi stizali kao osvajači sa tendencijom neprekidnog potiskivanja Indijanaca.

Ono što je neposredno uticalo na doseljenike a posredno i na njihove duhovne tvorevine bila je sama zemlja: ogromna, bogata prirodnim blagom, ali pusta i neukroćena.

I danas je Kanada retko naseljena; ima nešto manje stanovnika od Jugoslavije, a površinom je nadmašuje četrdeset puta. Uzrok ovako slaboj naseljenosti je klima, koja je samo u južnim oblastima nešto blaža, u središnjim kontinentalna i subarktička, a na severu polarna. tako da je dobar deo zemljišta neproduktivan.

Pa ipak, malo je zemalja koje se mogu takmičiti po lepoti sa Kanadom. Ona ima prostrane nizije i visoravni na jugu i u basenu Hadsonovog zaliva, i visoke Stenovite planine na zapadu. Okružena je sa tri okeana: Atlantskim, Tihim i Severnim ledenim okeanom, i mnogobrojnim ostrvima i moreuzima. Ogromni Hadsonov zaliv prostire se, sličan velikom srcu, u središtu Kanade. Reka Sv. Lorens kao snažna plovna arterija spaja okean sa plodnom nizijom i oblastima Velikih jezera. Pored njih, tu su i jezera Vinipeg, Atabaska, Veliko ropsko i Veliko medveđe jezero, dok je zemlja izukrštana mnogim rekama. Pri tom je Kanada bogata žitaricama. šumama i mineralnim blagom, a značajni su prihodi i od krzna i ribolova.

Životni uslovi, klima i zemlja uticali su i na formiranje karaktera ljudi. U prostranim zavejanim snežnim prostranstvima, za vreme dugotrajnih hladnih zima, bilo je opstanka samo za snažne. Slabi su ili postajali jači ili propadali.

Velike razdaljine i retka naseljenost jačali su u čoveku osećanje usamljenosti, prepuštali ga samom sebi i nagonili da zimskih večeri

zalazi u sebe i proizvodima mašte razvedri čamotinju sive okoline a likovima iz bajki naseli snežnu pustoš.

Najzad, u leto, kad bi se beskonačnim prostranstvima prerije zanjihalo zlatno klasje pšenice a snežni vrhovi planina zrcalili u kristalnim vodama jezera, nastupao je trenutak ispunjene sreće, duševnog blagostanja i smirene radosti.

*

Bajke odabrane u ovoj zbirci predstavljaju tipične primere kanadskih bajki evropskog, pretežno romanskog porekla.

Već prva bajka, Devojačko ostrvo, može da posluži kao karakterističan slučaj presađivanja bajki iz stare u novu sredinu. Njena tema je bezgranična ljubav dvoje mladih, ali naporedo sa prikazivanjem osećanja slika se i društvena sredina, jer su baš svirepost gospodara i njegova apsolutna moć izazvali stradanje ljubavnika. Brodovima koji su plovili iz Francuske za Novu Francusku nisu se selili izdvojeni ljudi, već i feudalni društveni sistem. Gledajući iza sebe Francusku vekovne kulture i poredak gde se oko feudalnog zamka i gospodara okupljaju kmetovi, putnici za Novi svet maštali su da ih i tamo čekaju palate i povlastice. Stvarnost je za doseljenike bila isto onako surova kao i za nesrećne ljubavnike na pustom ostrvu: ne samo što nije bilo privilegija već je za opstanak trebalo voditi borbu protiv prirode i osvajati je stopu po stopu.

Nekoliko bajki obrađuje varijante na temu sujeverja. Prva od njih, A zvono je zvonilo, pokazuje najpre narodno verovanje da se duh umrlog crkvenjaka vraća da zvoni, da na kraju novi paroh razobliči takvo gledište. Razrešenje je tipično, jer, s jedne strane, pokazuje snažan uticaj katoličkog klera u francuskom delu Kanade, a, s druge strane. racionalni stav galskog duha koji teži da razbije sumnje i trezveno sagleda istinu.

U sledeće tri bajke glavna ličnost je đavo, samo što je stav prema njemu različit. Dok je u bajci Frederik u raju đavo ubogi, skoro komični lik, koga promućurni seljak može lako da nadmudri, dotle se u bajkama Đavo i rggbari i Priča o neznancu s maskom đavo pojavljuje kao veoma opasan, čak i neumitan protivnik, kome nije poželjno suprotstaviti se i koji brzo kažnjava drznike.

Bajka Svetlosti lutalice, mada opisuje slučaj sujeverja vezanog za plamičke koji se viđaju ponekad na močvarnim mestima gde nešto truli, ima za cilj da iznese pouku: ne budi ohol, bićeš kažnjen.

Skoro polovina bajki u ovoj zbirci, na jedan ili drugi način, ispreplićе i varira vrlo tipične teme: to su težnje mladih i siromašnih za boljim životom, do koga se, doduše, stiže uz pomoć čarolija, ali je uspeh nagrada za hrabrost i poštenje. U njima je prikazana društvena sredina i odnosi, s tim što su simpatije naroda nedvosmisleno na strani potlačenih.

Društveno raslojavanje i bezobzirnost i oholost vladajućih već su uverljivo prikazani i rečito osuđeni U bajci Devojačko ostrvo. Mali Žan, u istoimenoj bajci, ima za saveznika belog konja, da bi kroz mnoge peripetije, blagodareći hrabrosti, savladao neprijatelja i zadobio princezu.

Bajka Kako je Zelen-Grašak nasamario gazda-Parajliju takođe je stari i dobro znani motiv bajki: vredan i siromašan sluga koji će nasamariti okrutnog gospodara, večito pohlepnog da stečeno bogatstvo uveća. Još jednom su simpatije tvoraca bajki na strani potlačenih, pa visprenost i domišljatost trijumfuju nad osionošću i pohlepom.

I bajka Mali Pjer i bela mačka predstavlja samo varijantu dobro poznatog motiva: svi rekviziti klasične bajke su ovde zastupljeni — i kralj sa tri sina, od kojih su stariji osioni a najmlađi neugledan i pokoran, da se najzad, posle čarolija i preobražaja žabe u konja. oraha u kočije i mačke u princezu, i najmlađi sin nađe srećan, zadovoljan i oženjen.

Poslednja od ovih bajki, Kralj m trgovac, iznosi pouku da će bogatstvo imati ne onaj ko se bogat rodio i trošio, već onaj koji je radio i štedeo.

Sve zajedno, bajke odabrane u ovoj zbirci pomažu nam da sagledamo folklor evropskih doseljenika u Kanadi i upoznamo se sa narodnim predanjem ove geografski udaljene, ali kroz ove bajke bliske i razumljive zemlje.

Slobodan PETKOVIĆ

(1)Chaconne — igra koja se mnogo igrala u XVII i XVIII veku, uz muziku iz baletskog finala.